

ИЛЮСТРАЦИЯ ИЛИНДЕНЪ

Редакторъ: КИРИЛЪ ХРИСТОВЪ — СОВИЧАНОВЪ

Редакция и администрация: ул. „Пиротъ“ № 5, телеф. 2-19-32 — Чекова смѣтка 52-21

Абонаментъ 120 лв., за платилитѣ до 1. юни 100 лв., за Европа—200 лв., за Америка—2 долара. Отдѣленъ брой 12 лв.

Списанието е одобрено отъ Министерството на Народ. Просвѣщение съ окръжно № 40,350 отъ 28. XI. 1923 г.

ПЪРВИЯТЪ НИ КОНГРЕСЪ

Собствено казано той бѣше XII поредъ, но първи въ свободна Македония, въ Битоля — люлката на илинденската стихия — която тя създаде, тя организира и която проблѣсна въ историята на българския народъ, та написа една отъ най-свѣтлитѣ й страници

Конгресътъ даде възможностъ на борците, които отъ ранното си юношество бѣха впрѣгнали сили и срѣдства да извоюватъ народната свобода, да се срещнатъ, да се прегърнатъ следъ толкова дълга раздѣла.

Тукъ липсваха разнитѣ възрасти. Старци — отъ 60 год. нагоре — всички побѣлѣли, всички изнемощѣли отъ дългата борба — цѣлъ полъ вѣкъ тя се

безъ изключение, кжпяхъ чрезвычайна радостъ въ изобилно проливани сълзи и съ треперящи гласове възнасятъ благодарственъ отзивъ къмъ Бога за да ги чуе Той, да ги чуятъ наредилитѣ се около Великия Му Тронъ души на падналитѣ въ борбата хиляди герои, да взематъ и тѣ участие въ всенародното, въ всебългарското тържество: не само Македония води борбата, не само иакедонски българи пролѣха кръвта си за нейното освобождение — българи отъ всички краища на българската земя вложиха данъ за изграждане на нейната свобода. Могатъ ли да се изчислятъ жертвитѣ, които българскиятъ народъ е далъ и още дава за изкупване на своето освобождение и обединение

Г. Г. делегатитѣ

води — бѣха си дали среща да се нарадватъ на изпълненитѣ най-после въжделения, на достигнатитѣ вече идеали, които ги опойваха въ младини и които ги подтикваха къмъ подвизи нечути, не сбждвани въ никоя друга страна, подвизи, които имъ бѣха спечелили обаянието на свѣта и ужаса всрѣдъ враговетѣ.

Първиятъ ни конгресъ въ Македония не бѣше както който и да е конгресъ, на каквато и да е било друга организация — била тя на най-ученитѣ ни люде, на най-млади левенти. Конгресътъ въ Битоля бѣ една нескончаема манифестация на възклицания и възторзи, на радости и чувства, изразени по най-разнообразенъ, по неподдаващъ се на описание начинъ.

Огънь. Духъ свѣтий бѣше осиялъ душитѣ на всички. Отъ погледитѣ на примрежени вече иначе очи изкачаха искри, изразяващи велелепието, което бушува въ разпалени сърдца. Изправени бодро върху отслабнали вече крака, издигнали възбогъ глави, молитвено разперили ржце всички до единъ

— да застане и той въ редицата на достойнитѣ, европейски народи?! —

Конгресъ, като първия конгресъ на илинденци въ Битоля, до сега на българска земя не е ставалъ. Има да стане още единъ такъвъ — когато се прибератъ подъ чертога на всебългарския храмъ и останалитѣ днесъ копнеющи за своята свобода наши братя, които день и нощъ очакватъ да озари лжчътъ на свободата и тѣхнитѣ изтерзани сърдца и души

Да се въоржжимъ съ търпение, да вложимъ всичкитѣ си сили за уякчаване на българския духъ, да работимъ непрестанно за пълното величие на българската мощъ и да не губимъ надежда, че правдата, която озарява вече цѣлия свѣтъ, ще облѣе съ своитѣ лжчи и най-добритѣ български краища, които сж устоявали вѣкове наредъ силата и правата на българския народъ, краища, които днесъ, уви, тънятъ въ робство.

К. Хр. Сов.

НА КОНГРЕСА ВЪ БИТОЛЯ

30. VII. 7. ч. с, Софийската гара е препълнена съ изпращачи. 300 души илинденци от старитъ предѣли на Българската държава, съ изпълнени от радост сърдца се отправят на поклонение въ мѣстата, изъ които на младини сж бродили съ единъ единственъ идеалъ — да сложатъ кости за величието на родината, за изкупване на нейната свобода. По лицата на всички се очертава неизпитана до сега радостъ. Не заради свободата на Македония ли тѣ бѣха нарамили Христовия кръстъ и не заради величието на българския народъ ли тѣ бѣха готови да понесатъ всичкитъ страдания и жертви?

Непринудени от никого, сами, по свой починъ, по нагонъ, всмуканъ съ майчиното си млѣко, цѣлиятъ народъ — отъ малко до голѣмо, отъ мъжко до женско — бѣ възприелъ борбата противъ тиранията, противъ потисничеството отъ кждето и

Посрещачитъ на гарата въ Битоля.

да иде то — отъ властъ или агарянинъ-сатрапъ, или отъ чужденци врагове и натрапници, които искаха да създадатъ отъ Македания областъ за разширение на тѣхнитъ влияния, които искаха да погълнатъ коравия македонски българинъ.

Лети влакътъ къмъ македонската свещенна земя, лети и мисълта на остарѣлитъ вече борци и, опоени отъ дълго ожидавана радостъ, не знаятъ какъ да изразятъ своя възторгъ отъ благоволенieto свише, което преизпълня тѣхнитъ души. 39 години отъ тогава. Какви не превратности на сждбата се изсипаха върху изстрадалия народъ! На какви не жестокости е билъ подложенъ той, за да се изтрѣгне изъ гърдитъ му народността му живецъ! Създаде се ново поколѣние. Старото, борческото бѣ разхвърлено изъ зандани и изгнание. Върху изпжпила нова младежъ се приложиха най-непростенитъ отъ човѣшка, отъ морална и отъ държавническа точка зрение срдства, за да се отчужди тя отъ своето, и за да се подготви къмъ нейното асимилиране. Деца отъ майчини и бащини обятия се изтрѣгнаха, на душевна зараза се подложиха, за да настане желаното отъ чужденцитъ раздвоение.

Борба потайна, борба люта се води между развратена властъ и треперящи върху морала на рожбитъ си майки.

Старинната, свойствена на българския народъ святостъ на нравитѣ, на нравствената домашна чистота, устояли и тоя пжтъ, запазила ли се е тя? Ето какво занимаваше презъ цѣлия пжтъ поклонницитъ, трѣгнали за своя Иерусалимъ.

Тренъ дългъ цѣлъ километъръ. 2 машини едва влачатъ делегати и гости. Като въ разбуненъ роящъ се кошерь пчели всичко е въ движение и радостъ. Отъ вагонъ въ вагонъ трѣгнали сж илинденци да се видятъ съ свои бивши сѣратници и при всѣка нова срѣща възклицания и подрави — „живи бѣхме да се видимъ!“ „вѣчна да е свободата ни!“ „До година и въ Леринъ и въ Воденъ и въ Костуръ и въ Струга, що како нея нѣма друга, и въ Кичево и Кукушъ!“ — пожелания най-сърдечни, молитвени.

Гаритъ се ниятъ една следъ друга. Ето го злополучния Царибродъ. Сринати еж вече предъ него теленитъ мрежи и вълчитъ ями. Ето и Пиротъ, който до С. Стефано никога не бѣсе дѣлилъ отъ общобългарскитъ идеали! Нишъ на Партения Нишавски, Лѣсковецъ и Враня, нѣкогашни здрави опори изъ Българска Морава. Навлизаме вече въ македонската земя и денътъ превалъ.

На Кумановската гара народъ съ военна музика излѣзълъ е да изпраща дедегатитъ отъ северо-източна Македония, да приветствува пжтуващитъ съ трена конгресисти. Една непредвидливостъ отъ страна на желѣзопжтнитъ чиновници не даде възможностъ на илинденци да поздравятъ първитъ борци за българска самостоятелностъ — ученицитъ на Екатерина Симициева! Ядрото на делегатитъ бѣ въ последнитъ вагони, а предъ гарата бѣ застанала машината. Чухме само на трѣгване македонския маршъ и урата на Кумановци. При насъ се изпречи величавата фигура на прославения кумановски войвода Кръстю Лазаровъ, водящъ делегатитъ паланчани, кратовци, кумановци. Къмъ 10¹/₂ ч. сме въ Скопие. И тукъ неоправия! . . .

* * *

31 юлий. Отъ ранна утринъ илинденци сж прѣснати изъ знаменития гр. Скопие, въ който сѣрбитъ единствено сж вложили грижи за строителство и благоустройство. Нали тѣ се готвѣха да го провъзгласятъ за столица на най-великата Югославска държава, когато тя щѣше да се кже въ водитъ на Бѣлото море! Въжделения, миражи, които ги хвърлиха въ морето, та ги удавиха!

Старинниятъ мостъ надъ възпѣтия Вардаръ, величествениятъ Шаръ съ бѣлоснѣжния си Любо-трѣнъ привличатъ обаянието на всички. 80—100 крачки по нататъкъ кръстътъ, издигнатъ на лобното мѣсто на най-безстрашната до сега на свѣта героиня — светица Мара Бунева, привлича на поклонение борцитъ за идеалитъ, за които сж били готови и тѣ сами да пролѣятъ като нея кръвта си.

8 ч. Всички сж по мѣстата си. Заедно съ насъ сж и скопани и делегати отъ скопскитъ села. Тренътъ трѣгва успоредно съ Вардаръ. Овощни дървета, накичени съ изобилень плодъ, безброй низи златенъ тютюнъ, окачени по стени и сенници, градини и бостани, оризища и ниви съ насадени, по тѣхъ кръстци снопе, очертаватъ Божието благословение, което се сѣе върху македонската земя,

отречена от фарфарони скудоумци като страна на безбродни и безплодни чукари; от невежественици, които не сж си дали труд да погледнат на картата поне обширните македонски полета, които през вѣковете сж отглеждали едни от достойните синове на бѣлг. наредъ; от дървени философи, които ценятъ значението на даденъ роденъ край съобразно съ благата, които той може да достави за тѣхния стомахъ, въпрѣки че по дългъ и вѣроизповѣдание сж длъжни да не забравятъ евангелската истина, изразена въ афоризма „Не единомъ хлѣбъ чловѣкъ живий будеть“!

А Македония и хлѣбъ дава и всевъзможни материални блага доставя, пѣкъ и предлага най-

На 3 гари преди Прилепъ делегация отъ Д-ръ Бърдаровъ, околийскияъ началникъ и кмета на гр. Прилепъ бѣ наизлѣзълъ народъ заедно съ представители на всенни и граждански власти. Разстоянието Прилепъ—Битоля представлява живописна панорама, обкръжена въ рамките на Бабуна съ Баба и Бигла, на Пелистеръ, Вичъ, Каймакчаланъ и Морихово, възвеличена съ подвизите на Методия Патчевъ, Параскевъ Цвѣтковъ, Георги Сугаревъ, Димко Могилчето и хиляди други знайни и незнайни герои, съединили кръвта си съ водите на Черна, Драговоръ, Шемница, Бистрица. Изъ селските мегдани машинни вършачки за 1 пжтъ съ

Обл. директоръ г. Ан. Козаровъ поздравлява илинденци съ добре дошли,

чистата своя бѣлгарска кръвъ, която сърби и гърци съ най-непростени срѣдства гледаха да влѣятъ въ своите народностни организми.

Велесъ, градътъ на първия бѣлгарски лирикъ Райко Жинзифовъ, на недостигнатия бѣлгарски родолюбецъ Йорд. Конст. Джинотъ, съ чието родолюбие могатъ да се сравнятъ само Раковски и Неофитъ Бозвелията, Велесъ на „Гемиджийтъ“ съ своя неповторимъ въ цѣлия свѣтъ подвигъ, ни събра съ делегатите отъ цѣла източна Македония и вкупомъ презъ Азотъ на Бабуна се опжихме за Пелагонията съ своя началенъ пунктъ Прилепъ на Пере Тошевъ, и Гьорче Петровъ, на Пешковци и Лютвиевци, на тримата братя — Мирче, Пере и Гога Ацеди, на Йорд. Гавазовъ и Стоянъ Лазовъ, на старите Чекревци и Църневци, Прилепъ, който още презъ 1872 год. бѣ събралъ на 1 конгресъ учителите отъ Македония, тогава когато думата конгресъ не съществуваше въ бѣлг. речникъ.

свирката си вещаятъ мѣроприятията, които бѣлг. власть прилага за рационализиране на земеделското производство. А едно плодородие бѣ далъ Богъ изъ цѣла Македония! „Отъ 50 год. насамъ не сме забелязали подобенъ берекетъ“, заявяваха стари бѣлгари. И ниви и бостани, и царевици и тютюни, и лозя и градини — всичко бѣ дало най-изобиленъ плодъ.

* * *

Часътъ е 3, навлизаме вече въ самата Битоля. Изъ крайните квартали жени и деца манифестиратъ своята радостъ, че градътъ имъ ще приеме свои скъпи, най-скъпи гости. Ени-махала, центърътъ на революционната дейность, цѣла е настрѣхнала. Жени и деца викатъ ура предъ профучалия предъ тѣхъ тренъ. Гарата украсена съ знамена и зеленини, е препълнена съ посрещачи. На първа линия сж наредени величавите фигури на

областния директоръ, г. А. Козаровъ, на началника на дивизията г. полковникъ Мариновъ, на кмета Ил. Ненчевъ, управата на мѣстното др-ство илинденъ, военни и граждански чинове и многолюденъ народъ. Радостта на битолчани Илинденци е изразена чрезъ красивото слово на председателя на др-ството г. Алекси Евтимковъ, и на г. Областния директоръ. Отговаря му председателя на Ржководното тѣло на Илинденската организация г. Лазаръ Томовъ. Поздравления, прегръдки и цѣлувки, полени съ изобилни сълзи. Картина трогателна, рѣдко виждана.

Председ. на Ил. Орг. г. Л. Томовъ отговаря на приветствията

Анастасъ Лозанчевъ, Лука Джеровъ, Икономъ Тома Николовъ, Антонъ Кецкаровъ, побѣдѣли вече, треперящи отъ възторгъ, сж предметъ на най-задушежни приветствия. Македонски дѣви съ букети въ ржце и въ живописна македонска носия придружаватъ ветеранитѣ, които подъ заучитѣ на военни маршове стѣпватъ бодро къмъ тържествената арка.

Тукъ кметътъ на града изразява възторга на битолчани, за честта, която се прави на Битоля съ първия устроенъ отъ борцитѣ за свободата на Македония конгресъ—въ центъра на илинденското възстание. Отговори му редакторътъ на „сп. Илинденъ“. Опоенъ отъ щастие, че му се дава възможностъ да поздрави съ свободата родната му свещена Битоля, която го е научила тъй страстно да люби земята, въ която за пръвъ пѣтъ а видѣлъ Божия — свѣтъ, земята, за чиято свобода и напредѣкъ е мислилъ и действувалъ презъ всичкото свое сжществуване — отъ ранно детство до последнитѣ дни на своя животъ, той изрази всичкия възторгъ, съ които илинденци сж посрещнали свободата на Македония, за която безчетъ тѣхни другари сж пролѣли кръвта си, и самитѣ тѣ сж били готови да последватъ примѣра имъ.

„Отъ насъ се иска сега едно — заяви той — да утвърдимъ на вѣчни времена постигнатото велико дѣло, като се покажемъ наистина достойни за свѣтлия подвигъ на всички герои, които съ дѣлата си направиха възможно нашето възкресение. Героизмътъ и себеотрицанието на илинденци внушаватъ на всички голѣми задачи—нека се проникнемъ оъ тѣхъ и нека изградимъ отъ обедине-

ното отечество една действително велика и благоденствуваща България!“

Въ стройни редове манифестацията потегли за юнашкия домъ. Отъ дветѣ страни на улицата шпалиръ отъ граждани поздравлява гоститѣ. По предварително подготвенъ планъ илинденци бѣха разквартирувани между гражданитѣ. Битолчани откриха обятията си и прегърнаха борцитѣ за свободата на Македония Илинденци нѣма да забравятъ гостоприемството указано имъ въ града, който създаде илинденската епопея.

Вечеръта 7½ ч. въ кино „Балканъ“ стана тържествено събрание, въ което г. Кръстю Веляновъ говори върху Илинденското възстание.

Сутринтъ на 1 августъ илинденци направиха посещения на официалнитѣ лица въ града. Най-напредъ тѣ посетиха началника на гарнизона г. полковникъ Мариновъ, въ лицето на когото поздравиха непобедимата българска войска — опората и гаранцията за свободата на българския народъ. Господинъ полковникътъ имъ изказа го-

Красиви девойки поднасятъ разкошни букети—цвѣта

лѣмата си радостъ и щастие да види предъ себе са ония, които дадоха примѣръ за саможертва и борчество за свободата на българския народъ.

Въ общината тѣ посетиха кмета г. Илия Ненчевъ, при когото бѣха и помощникитѣ му г. Робевъ и инж. Светиевъ, на които благодариха за радушния приемъ, оказанъ имъ отъ гражданството. Следъ това делегатитѣ илинденденци имаха предварително заседание, въ което се дадоха напѣт-

ствия върху хода на конгресната работа и тържествата. Направи се посещение и на областния директор г. Антонъ Козаровъ, въ чието лице изказа благодарността си на българското правителство за оказаното му съдействие. Илинденци останаха възхитени от всички тези свои посещения.

Въ 8 часа, въ канцеларията на местното Илинденско дружество илинденци се събраха, откъдето начело съ знамена се отправиха за стадиона. Тамъ се състоя заря съ церемонии. Къмъ стадиона заедно съ илинденци се спусна потокъ отъ гражданство, което изпълни улицата. На стадиона бѣ строено голѣмо каре отъ войската, илинденци,

ното таинство, въ която витаятъ духоветъ на най-славнитѣ синове на народа ни, се разнася нова заповѣдъ: „За молитва шапки долу!“ Хилядниятъ народъ колѣнчи благоговейно. Хорътъ пѣе „вѣчная паметъ“.

Командирътъ на дивизията държи прочувствено слово. Между другото той казва:

„Съ трепетъ въ душитѣ и съ вѣчна признателностъ и открити сърдца ние споменаваме тази вечеръ една отъ многото епопеи на българския народъ. Казвамъ една: Други народи измислятъ лъжи, за да поддържатъ известно настроение въ своитѣ граждани, тогава когато българския народъ има една безкрайна редица отъ подвизи на своитѣ

Кметътъ на Битоля г. Ил. Ненчевъ говори предъ делегатитѣ на I конгресъ на Илинденци.

учащата се младежъ, родолюбиви организации, официалнитѣ лица и многохиляденъ народъ, дошли да отдадатъ своята почитъ къмъ загиналитѣ и своята признателностъ къмъ живитѣ герои на величавата Илинденска епопея.

Въ тази хубава лѣтна вечеръ, въ политѣ на легендарния Пелистеръ знамената бавно се спущатъ. Командирътъ на дивизията поздравява строенитѣ редици. Следва заповѣдъ: „Провѣрка почни!“ Хорътъ „Георги Сугаревъ“ запѣва „Покойници“. Изреждатъ се имена на геройски загиналитѣ за свобода и честъ на Родината ни: Борисъ Сарафовъ, Гоце Дѣлчевъ, Даме Груевъ, Ив. Гарвановъ, Полковникъ Янковъ, Яне Сандански, Тодоръ Александровъ, поручикъ Мутафовъ, Гѣорге Петровъ, Марко Лерински, Кръстю Ресенски, Иванъ Пашата и много други скъпи имена на загинали въ неравна борба за свободата на народа ни.

Въ красивата вечеръ, притихнала въ свеще-

синове, и нѣма село или градъ, въ който да нѣма герои загинали въ защита и утвърждение на България. Българсиятъ народъ е известенъ въ свѣта съ своитѣ множество героични дѣла. Следъ своитѣ две робства той излѣзе и се възправи помощенъ и по-силенъ благодарение на непоколебимия си духъ, съ който той завладѣва и преуспѣва. Епопеитѣ, които е създалъ, ние не можемъ да не ги помнимъ, защото ние сме ги създали сами, създали сж ги нашитѣ дѣди и бащи. Въ тази нощъ ние не можемъ да не изпитваме чувство на дълбока, много дълбока признателностъ къмъ величавитѣ фигури на илинденското възстание. Ние не можемъ да не имъ благодаримъ, да не кажемъ „вѣчна имъ паметъ“ и „Богъ да ги прости“ на загиналитѣ, както и да стиснемъ и благоговейно да цѣлуемъ ржка на живитѣ и да имъ пожелаемъ още много щастливи и благодати дни, за да видятъ българския народъ не само

обединенъ, но великъ и щастливъ". и закри тържеството съ думитъ: „Бащи и дѣди, които могат да създадат епопеи, не могат да имат синове и дъщери подлещи и нищожства. Илинденци създадоха епопея. Тѣхнитъ синове и дъщери не могат да не бждат борчески, горди и свободни синове на България. Младата българска държава води за кратко време 4 войни за правда, свобода и обединение на своя народъ и своята земя. Тя премѣри силитъ си съ много други народи и българинътъ показа своята сила, своята мощъ. Младата българска войска превзе

г. К. Христовъ отговаря на приветствията

за дни и часове мощни крепости като Тутраканъ и Одринъ и за 2 дни стигна близу до Цариградъ. Младата българска войска се бори навсѣкжде и побеждава неприятеля само съ духъ и гърди и съ много малко желѣзо. Тя се бори съ она духъ, който ѝ завещаха войнитъ дѣди — илинденци.

Вѣчна слава и признателностъ!"

Ура! За царя на българитъ, за българската войска се изтръгна изъ мощнитъ гърди на млади войници и стари герои илинденци. Воената музика свири националния ни химнъ Ракети разноцветни прорѣзаха и освѣтиха звездното небе. Незабравима илинденска нощъ. Не за подобни тържества ли, не заради българската свобода ли илинденци тъмко преди 39 год. бѣха развихрили своитъ духове и разтръбиха на всеуслишание изъ цѣлъ свѣтъ, предъ цѣлото човѣчество, волята си да умратъ, но да счупятъ мръсни окови?!

И ето — чуждото иго е вече отхвърлено. Вражи кракъ не тъпче родната земя, напоена съ кръвта, наслоена съ коститъ на своитъ синове герои, които почиватъ подъ безкрѣсни гробове. Македонската земя, отървала се отъ кошунството на вража сганъ, днесъ се кичи съ паметници възвеличаващи саможертвата на най-достойнитъ свои чада. Кой може да се похвали съ подвизитъ, героизма и себеприношението, които бълг. народъ е проявилъ? До когато българинътъ честно и достойно бѣ вложилъ всичкитъ свои сили, за да изкупи своята свобода, сърби и гърци се съюзиха съ вѣковенъ тиранинъ, за да сломятъ борческия български духъ.

Най-ценното, което българинътъ бѣ създалъ, вложи старание и мощъ и се принесе въ жертва предъ отечественъ олтаръ. До когато съ кръвта си той изкупваше своята свобода, гърци и сърби

съ подкупи и шпионство привлесоха. продажни елементи и създадоха кървави бани въ редъ гранични български села. Българофоби и българофаги! Василий II българоубиецътъ не бѣ ли наследенъ отъ Константинa XII, който самъ себе си нарече вулгарохтонось (българоубиецъ)?

Убийствата, които официалната грѣцка и сръбска властъ извършиха върху невинни българи въ Търлисъ и Гарванъ не бѣха ли продиктувани отъ сжщитъ подбуди на омраза и злоба, които накараха 36 години преди това да се извършатъ злодеянията въ Загоричени и Неволѣяни, на югъ въ паланечко и скопско, на северъ и въ колко не други българ-

Предъ общината въ Битоля

ски селища? Българскиятъ народъ, обаче, не загина отъ това. Въ злощастieto си той кали своя духъ, а невинно пролетата кръвъ извика проклятието върху главитъ на злосторници-убийци, които и тѣ изплащатъ днесъ своитъ грѣхове. *К. Хр. Сов.*

Предс. конгреса на илинденци Б.

Комитетътъ „Априлско възстание“ Брацигово, въ ваше лице приветствува останалитъ живи ветерани-светци отъ илинденската епопея. Комитетътъ ни се радва, че тѣ доживѣха да видятъ своитъ идеали изпълнени. Наредъ съ борцитъ отъ априлското възстание на чело съ нашия апостолъ Петлешковъ и другаритъ му: Бенковски, Волонъ, Икономовъ, Стояновъ, Георгиевъ, Бобиковъ, Каблешковъ, Караджовъ, Боневъ и Горановъ ние си спомняме и за не малката плеяда за свободата на Македония: Дѣлчевъ, Груевъ, Тошевъ, Сарафовъ, Гарвановъ, Чекаларовъ, пиринскитъ и много други войводи. Поклонъ предъ тѣхната паметъ за комитетъ *Г. Лезеновъ.*

Председ. конгреса илинденци Б.

Като пожелавамъ на конгреса полвотворна дейностъ, азъ се покланямъ предъ паметта на падналитъ преди 39 години мои другари илинденци за свободна и обединена България. Дано Богъ ускори края на несвършеното дѣло за успокоение душитъ на падналитъ и зарадва живитъ отъ всички райони на битолския революционенъ окръгъ.

Лука Грунчевъ,

бившъ ржководител на Стружкия револ. районъ

ИЛИНДЕНЬ ВЪ БИТОЛЯ

2 август. Илинденъ. 9 часа сутринта. Въ двора на съборната църква „Св. Богорида“ се отслужи панихида за падналите илинденци и молебенъ за здравето на живите. Големият черковен дворъ, околните улици и близкият площадъ сж задръстени отъ хилядното множество,

На панахидата въ църквата „св. Богородица“.

стекло се да почете паметта на загиналите илинденци. Черковната литургия се отслужи отъ Негово Преосвещенство Епископъ Харитонъ, който съ топли думи поздрави илинденци и благослови тяхното дѣло. г. Лазаръ Томовъ, предс. на Илинденската организация, съ прочувствени думи очерта величавата Илинденска епопея. Говориха и

На лобното мѣсто на А. Турунджовъ г. Л. Томовъ говори за подвига на героя

областниятъ директоръ г. Антонъ Козаровъ, началникътъ на гарнизона и кметътъ на града г. Илия Ненчевъ. Пламенни патриоти, надарени съ витийско изкуство, ораторитъ извикаха сълзи отъ умиление всрѣдъ слушателитъ. Думитъ имъ се прѣскаха чрезъ радиото изъ цѣлия български свѣтъ.

Следъ божествената служба, началникътъ на гарнизона поздрави строените илинденци и представителните войскове отдѣления, учащите и всички родолюбиви и културно-просвѣтни организации и гражданството.

На тържеството присѣтствува и една внушителна група емигранти отъ Леринско и Воденско, които на поздравя на началника на гарнизона отговориха съ нестихващо, сърдечно „ура“.

Начело съ военна музика и съ покритите съ слава илинденски знамена, портретите на Негово Величество Царя, на Хитлеръ и Мусолини, старите вече илинденци, въ стройни редици, следвани отъ войници, ученици, бранници и организациите

г. коменд. на дивизията поднася вѣнци на германски и бъл. воени загинали за свободата на Макед.

както и хилядно множество, минаха по главните улици на града, сърдечно приветствувани отъ хилядно гражданство.

По пѣтя, презъ който старите борци минаха се сипѣше дъждъ отъ цвѣтя.

Манифестацията спрѣ на площадъ „Турунджовъ“, кждето презъ 1906 година бѣ обесенъ войводата Александъръ Турунджовъ, който въ продължение на 16 години е бродилъ съ пушка въ ржка изъ перобените наши краища и се е борилъ за народната свобода и честъ.

За дѣлото и подвизитъ на Турунджовъ произнесе речъ председателятъ на Илинденската организация. Следъ това пакъ въ стройни редици. многохилядната манифестация се отправи къмъ моста надъ рѣка Драговоръ и спрѣ предъ лобното мѣсто на Йонче Чамовъ и другаритъ му, кждето

(Следва на стр. 10 долу)

Величественият ни конгресъ

Откри се на Илинденъ въ 5:30 ч. сл. пл. По обичая, нашия илинденски обичай, той започна съ молитва и съ благословията на Епископъ Харитонъ, следъ което председат. на организацията г. Лаз. Томовъ съ пламенни думи откри конгреса, като посочи за временно бюро най-стария отъ делегатитъ икономъ Тома Николовъ, съ секретаръ К. Колищърковъ. Отецъ Тома, когото битолчани именуватъ "дякона" — той бѣ първиятъ дяконъ въ Битоля — изрази великата своя радостъ, че Богъ го е удостоилъ съ милостта си да открие първия илинденски конгресъ въ свещената негова Битоля, въ която е работилъ на младини съ всичката си младенческа жаръ и преданностъ.

Още недоизразилъ чувствата, които го вълнуватъ, зададе се г. министърътъ на вътрешнитъ работи и Нар. здраве Петъръ Габровски, придруженъ отъ дипломатич. представителъ г. С. Радевъ, отъ областнитъ директори г. А. Козаревъ и професоръ Бончо Бончевъ, кметътъ г. Ил. Ненчевъ, инспектора на пропагандата г. Ник. Коларовъ...

Завършилъ думитъ си, отецъ Тома посочи постоянно бюро съ председателъ Кирилъ Христовъ — Совичановъ отъ Битоля, подпредседатели Влад. Трендафиловъ отъ Прилепъ и Хр. Настевъ отъ Шипъ, секретари Ант. Яневъ отъ Гевгели и Ив. Сматракалевъ отъ Г. Броди.

Председателътъ на бюрото уведоми илинденци, че сж удостоени съ велика честъ — що тукъ се е явилъ между тѣхъ г. нѣ мрътъ на В. р. и н. здр. — и стана нѣщо непонятно. Като че ли нѣ какъвъ духъ озари всички и, всички настрѣхнали, заставаха отъ мѣстата си, заржкоплѣскаха и изразиха своя избликъ отъ радостъ съ нескончаемо ура! Салонътъ, грамадниятъ салонъ на „Пелистерски юнакъ“ е препълненъ съ народъ — долу и на галерията.

При непрехжснатитъ овации г. мръ Габровски се яви на сцената и започна: „Изпратенъ съмъ отъ Негово Величество Царя...“ това трогна особено много илинденци и тѣ отново избухнаха въ възторгъ. Речта на г. м-ра, пламенно патриотична, хвалебна за дѣлото на илинденци, назидателна и предупредителна за надѣхани съ противобългарска омраза чужди елементи, предаваме на друго мѣсто.

(Следва отъ стр. 9)

г. Георги п. Христовъ, единъ отъ живитѣ ржководители на Илинденското въстание, съ прочувствени слова положи вѣнецъ отъ името на илинденци.

Оттукъ цѣлото шествие се отправи за българскитъ и германски военни гробища, кждето началникътъ на гарнизона подчерта братството между германския и българския народъ и положи вѣнци отъ името на българската войска. Отъ военнитъ гробищъ манифестацията мина по ул. „Царъ Борисъ“ и спрѣ на площада предъ кино „Балканъ“, кждето бѣ закрыта съ патриотична речъ отъ областния директоръ г. Козаровъ, който подчерта че новитъ български поколения и обединена България ще следватъ пжтя, по който минаха илинденци за защита на свободата ни.

К.

Въ отговоръ на тази му речъ, председателътъ на конгреса каза приблизително следното:

„Какъ да изразимъ своята радостъ за честта, която ни правите — да се явите лично при насъ да ни поздравите съ тържеството, което изпълня нашата душа съ чрезвичайна радостъ вследствие свободата, която съ лжчитъ си озари най-сетне нашата родина, Македония.

Признанията, които правите за нашата преданностъ и жертвитъ, които сме понесли заради свободата на Македония, ни трогватъ.

Много конгреси станаха, — и въ самата Битоля даже — но никой другъ не е билъ удостоенъ съ пратеникъ на Негово Величество Царя и на Минист. съветъ. Това нѣщо особено много ни трогва. Свободата, бълг. свобода и властъ, която си представлявахме въ нашата младенческа фантазия, която предвкусвахме и чийто елексиръ ни обайваше и довеждаше до положението да прегърнемъ всички борби и рискове и да изнесемъ една епопея като Илинденската, ето я днесъ предъ насъ. Има ли по-големо щастие отъ това за насъ?

И не пипнешкомъ, както „Дѣдо Йоцо“ на Ив. Вазова, а съ очитъ си я виждаме, съ ушитъ си я чуваме — усѣщаме нейния лѣхъ до насъ — и ѣ се радваме, и се гордѣемъ съ нея, че тя е наша собствена, рождена, българска властъ.

Следъ вѣковно робство, следъ полувѣковна борба, борба смѣла, борба кървава и люта заради тази бълг. свобода, заради тази наша българска властъ Вий сте първиятъ властникъ, който се явяватъ между насъ — борцитъ за българска свобода — да Ви видимъ, да Ви чуемъ и какъ мило ни става, какъ се гордѣемъ, че доживѣхме да изпитаме това неземно щастие!

И Вий това вършите не отъ учтивостъ, не отъ куртоазия — това го вършите отъ все сърдце и душа — поради чувство, поради милостъ.

Имали сме не веднажъ удоволствието лично да констатираме това. При Васъ ний сме се явявали не като къмъ единъ отъ Децемвиритъ — ограденъ съ стража, въ тога и на златенъ тронъ, треперящи и съ далечни поклони — а сме се явявали волни като предъ нашъ най-милъ по-младъ братъ, който ни е оценилъ и който е билъ винаги готовъ да ни изслуша, да ни разбере и който винаги се е отзовавалъ съ съответната учтивостъ и готовностъ да бжде полезенъ на тѣзи, които сме представлявали. И това се е проявявало отъ всички господа министри, на които изказваме дълбока признателностъ.

На инициативата на Министерския съветъ, който представлявате, като вѣрни помощници на скжпия, на премждрия нашъ Царъ преди всичко ний дължимъ свободата на Македония и на всички поробени български земи; ние дължимъ величието на България, чийто горди и вѣрни, най-вѣрни поданици сме; ний дължимъ всичкитъ грижи, които се полагатъ, за да се издигне Македония, да догони тѣй много напредналата своя сестра и майка България, всичкото внимание за оземляване на Илинденци, за пенсиониране тѣзи, които заслужаватъ това — въобще за всичко, което се стори и има да се върши за българския народъ.

Вижте просълзенитъ очи на нашитъ другари,

чуйте какъ силно тупти тѣхното сърдце отъ чувствата, които преизпълнятъ душитѣ имъ съ гордостъ и доволство за Божественото благоволение, което Царь и правителство проведохте въ тази чаровна рай-земя — до вчера най-нещастна, днесъ най-щастлива!

Нѣма хора на свѣта, които толкова много да сж копнѣяли за своята свобода!

Нѣма народъ на свѣта, който е далъ толкова жертви за свободата си, колкото е далъ българскиятъ народъ!

Заради това пъкъ нѣма народъ, който толкова много да се радва на своята свобода като

отечество, за която българинътъ е далъ толкова скъпи жертви, че обединението на бѣлг. народъ, почти постигнато, ще бѣде бранено съ всичката вѣра и мощъ на българина и неговитѣ съюзници.

Председателствующиятъ конгреса съ възторжени думи изтъкна величието на българската духовна мощъ, изразено чрезъ храбритѣ подвизи на българина било на Бузлуджа или на Вола, на 20 априлъ или на Илинденъ, на Шипка или Сливница, на Булаиръ или Дойранъ, и че обаянието съ което се ползува Негово В-ство Царя всрѣдъ цѣлия чужди свѣтъ се дължи толкова на неговитѣ лични качества, колкото и на беззаветната храб-

Илинденци на конгреса

българския народъ, като македонския българинъ! Господине Министре, сърдечно Ви благодаримъ. Трогнати сме отъ Вашето внимание. Молимъ, станете тълкувателъ на всичката наша признателностъ къмъ Негово Величество Царя и къмъ всичкитѣ господа министри.

Да пребѣде Велика, силна, мѣдра и мощна България!

За Царя на Българитѣ, за Неговата славна армия, за цѣлия български народъ, У р а !

Г-нъ м-рътъ видимо силно възрадвавъ напусна сцената при ентузиазираниятъ поздравления отъ страна на всички присѣтствующи, преизпълнени отъ щастие и радостъ, че за пръвъ пѣтъ слушатъ мѣдритѣ слова на свой, български министъръ.

Поканенъ на естрадата се яви г-нъ Началникътъ на Дивизията. Младъ, енергиченъ, сладкодуменъ ораторъ, съ вѣчна усмивка на лице той поднесе поздравитѣ на храбрата войска на Негово В-ство Царя, възнасяйки похвали за дѣлото на илинденци и вдѣхвайки вѣра, че Македония, тоя прабългарски край отъ началото на населяването му съ славяни и до днесъ е билъ, е, и ще бѣде важна съставна частъ на общобългарското

ростъ проявявана презъ вѣковетѣ отъ българския народъ.

Г-нъ Командирътъ на дивизията бѣ посрещнатъ и изпратенъ съ бурни овации на делегати и присѣтствующи.

Г-нъ Йосифъ Робевъ, председател на Съюза на зап. подофицери по пълномощие поздрави конгреса отъ страна на цѣлото запасно воинство — офицери, подофицери, бойци, носители на кръста за храбростъ, свързвайки дейността на последнитѣ съ храбростта проявена отъ страна на българина създалъ епопеитѣ отъ априлското възстание и Илинденъ. Той говори за мѣдростта на бѣлг. народъ и на неговия Царь подчертавайки лозунга: — единъ народъ, една държава, единъ Царь. Възхвалявайки дейността на единствения останалъ живъ членъ отъ Щаба на Илинденското възстание Ан. Лозанчевъ, той го целуна отъ страна на воинството при общитѣ ржкоплѣскания на делегати и присѣтствующи.

Отговори му г. Вл. Карамфиловъ като възхвали дейността на зап. воинство въ миналото и я сравни съ тази на илинденци — всички готови да се наредятъ на фронта на държавата за изграждане благополучието на бѣлг. народъ.

Делегация отъ изпълнит. комитетъ на мак. братсва — генер. Коста Николовъ, полк. Йосифовъ Александъръ, Хр. Шалдевъ и Хр. Миладиновъ, адвокатъ въ София, поздравиха макед. българинъ който изплете илинденската епопея съ общото участие на мъже, жени и деца; за жертвитъ дадени за свободата отъ цѣлия бѣлг. народъ; за ония, които неможаха да видятъ свободата; за необходимостта да се издигнатъ паметници за поука на поколѣнията, че безъ жертви нѣма възходъ. Говори за германската армия, за Ад. Хитлеръ, които помогнаха за освобождението на Македония, за още неосвободенитъ наши братя, че повече отъ 600 души отъ Костурско и Леринско се явили на конгреса, че съюзътъ на Мак. братства ще работи за тѣхното освобождение и завърши речта си съ апелъ за обединение и сплотеностъ, за да създадемъ мощна и велика България.

Прекъсвана многократно речта му завърши съ благопожелания идния Конгресъ на илинденци да се състои въ Солунъ.

Благодарейки за благопожеланията изказани отъ г. ген. К. Николовъ, Вл. Карамфиловъ изтъкна дейността на нац. к-тетъ на Мак. емиграция за освобождението и надеждата, благодарение мждрата политика на Негово В-ство Царя да се види въ скоро време освободена цѣла Македония.

Училищниятъ инспекторъ г. Н. Митевъ поднесе поздравления на г. Министъра на Народното просвѣщение и на цѣлото учителство, което е дало голѣмъ дѣлъ за освобождението на бѣлг. народъ. Учителътъ винаги е посочвалъ дѣлото на илинденци за примѣръ на подражание предъ ученицитъ. Говори и за ония учители, които дойдоха тукъ да просвѣщаватъ бѣлг. народъ, както и за бившия учителъ, който е билъ учителъ, общественикъ и революционеръ.

Отговори му Кирилъ Христовъ, възхвалявайки ролята, която е изигралъ учителя въ миналото като учителъ и революционеръ. Учителътъ съ книга и перо въ ржка, свещеникътъ съ евангелието и кръста създадоха несломимиятъ духъ на мак. българинъ, който, подържанъ отъ старитъ поколѣния, остана непоклмтимъ предъ старанията на сърбитъ да го унищожатъ. Поклонъ и благодарностъ предъ г. министъра на просвѣтата и на цѣлото учителство за цѣлата тѣхна дейностъ и себепотдайностъ.

Преображенци бѣха представени отъ г. Анастасъ Разбойниковъ, гимназияленъ директоръ въ София.

В. М. О. Р. О. имаше 2 поддѣления. Македонското поддѣление извърши илинденското възстание, 17 дни по-късно Одринци създадоха Преображенската епопея. Дветъ епопеи сж единни и нераздѣлни като 2 родни сестри, 2 поколѣния написаха свѣтли страници въ бѣлг. история — Шипченското и Македоноодринското. Напомни на младитъ да черпятъ поука отъ Илинденци и Преображенци и да вѣрватъ, да не се съмняватъ въ благополучния край за обединението на цѣлокупния бѣлг. народъ.

Председателътъ на Научния тракийски институтъ г. Хр. Караманджакъвъ поднасяйки поздравитъ на всичкитъ поддѣления на Тракийската организация говори за участието на тракийци и македонци следъ Берлинския конгресъ, за общата имъ работа за освобождението на 2-тѣ поро-

бени области и се поклони предъ падналитъ за свободата илинденци, преображенци и бѣлг. воини. Той сподѣли радостта си за спечелената свобода благодарение дейността на народа, Царя и на герм. армия съ нейния водачъ А. Хитлеръ. Отдавайки почитта си на илинденци за дѣлото, което сж извършили, той напомни, че всичко не е свършено до край, че трѣбва да се работи още за доосвобождението на неосвободенитъ краища.

На тракийци отговори К. Христовъ. — 17 дни следъ Илинденъ, когато окопитилата се следъ първия ударъ турска армия почна да нанася опустошителнитъ си отмѣстителни действия върху възстаналия народъ, 800 кило. на изтокъ българитъ отъ черноморскитъ брѣгове възвестиха Преображенското възстание, което, предъ самитъ дъвери на Цариградъ, вѣдси султана и изпрати на казателнитъ си орди. Пламнаха 2-тѣ български покрайнини и посочиха чисто българския тѣхенъ характеръ, за да може днесъ народътъ да пѣе:

„Отъ Черно море до Охридъ,
Отъ Дунавъ до Бѣлото море
Единенъ народъ живѣе
Самъ своята сждба кове“.

Изразявайки искренната благодарностъ на илинденци за проявеното отъ тѣхъ внимание, той изрази надеждата, че българитъ отъ Тракия и Македония и за напредъ ще останатъ единни, така както единни винаги сж били, за да догонятъ постижението на зачатитъ, които бѣха си създали при създаването на В. М. О. Р. О.

Г-нъ инженеръ Хр. Станишавъ, най-старшиятъ отъ представителитъ на разнитъ организации, побѣлялъ, но още бодъръ, поздрави конгреса отъ страна на Макед. наученъ институтъ. — Нашата мила родина винаги се е чувствувала като частъ отъ България — започна той. Македония роди Св. К. и Методий, Св. Климентъ и Св. Наумъ роди юначния царъ Самуила, отецъ Паисия и много други възрожденци, които изградиха обединението на народа въ политическо и вѣрско отношение. Той изреди борбитъ на мак. българинъ отъ 1878, Охридското възстание, възстанието отъ 1895 г. и главно Илинденското, недостигнато отъ никое досега друго възстание.

Благодари му отъ страна на Илинденци г. Вл. Карамфиловъ изнасяйки похвалната дейностъ на Мак. Науч. институтъ за всестранното освѣтление на Макед. въпросъ.

Делегацията отъ Костурско, Леринско, Кайлярско и Воденско, председателствувана отъ г. Лазо Киселинчевъ бѣ посрещната съ бурни овации.

Г-нъ Л. Киселинчевъ между другото каза: „Идемъ отъ сърдцето на Илинденското възстание, кждето витаятъ сѣнкитъ на падналитъ войводи и четници, да ви поздравимъ.“

Вашето тържество нѣмаше да бжде пълно безъ насъ, онеправданитъ. Нашитъ сърдца сж покрусени, но ние духомъ сме при васъ, въ тоя паметенъ день за Македония!

Ние ви носимъ величавия поздравъ отъ Вичо и Грамосъ, Кожухъ, Каймакъ-Чалапъ и Снѣж-никъ. Нашитъ погледи сж скръбни; нашитъ надежди сж покрусени. Когато преди година германскиятъ колосъ счупи веригитъ на Македония, нашата радостъ бѣше безпредѣлна. Всички видѣхме тогава, че свѣтлото възкресение не ще отминѣ

мѣстата, отдето се даде първия сигнал на борбата. Но, уви, сѣдбата излѣзе жестока и онеправда тия наши краища!

Предъ насъ е образа на поетичната фигура на Лазо п. Трайковъ, прекалено скромнъ и мѣлчаливъ. До него е легендарниятъ и героиченъ Василъ Чекаларовъ, страшилището на гърци и турци. Ето и малкиятъ Пандо Кляшевъ, свенливъ като девойка, въ чийто погледъ блести неустрашимостъ, тактъ и воля. Следватъ образитѣ на Лазаръ Московъ, на Кузо Стефовъ и Манолъ Розовъ на Ларинския войвода Марко, първия инструкторъ на четнишкия институтъ, Полковникъ Ан. Янковъ и поручици: Г. Папанчевъ, Лука Ивановъ и Иванъ Поповъ. Тѣ всички нашепватъ слова, къмъ които вие неможете да останете безучастни! Тѣ оплакватъ сѣдбата на ония поробени покрайнини, за които съ такава самоотверженостъ сложиха коститѣ си.

Ние духомъ сме при васъ и идемъ да сподѣлимъ радостта ви и да ви благодаримъ, заедто държахте високо факела на свободата, и нито за моментъ не падна отъ ржцетѣ ви свѣтлото илинденско знаме. Но ние не можемъ да не сподѣлимъ съ васъ и голѣмата мъка, която въ тоя тържественъ моментъ раздира душиѣ ни. *Нашитѣ кръстѣ сега е по-тежъкъ, отколкото презъ страшнитѣ дни на робството!* Тогава ние го носѣхме съ великото търпение, както сж го носили светитѣ Христови ученици, защото вѣрвахме, че следъ днитѣ на изпитание, ще изгрѣе свободата.

Та нали всички съ тая вѣра презъ 1903 год. грабнахме оржжне и като вихъръ се понесохме да счулимъ робскитѣ окови. Тогава границата на България бѣше задъ „Деве Баиръ“, цѣли петнадесетъ *они царски пжтъ!* А сега когато България граничи вече съ Воденъ, Леринъ и Костурско, какъ да се помиримъ съ тая неправда? Та нали единичката ни надежда бѣше: да бждемъ приютени и ние къмъ майка България, да видимъ и се радваме на изгрѣва на свободата?

„Но нашитѣ надежди не сж изгубени безвъзвратно.

„Нашитѣ велики съюзници съ неудържима сила се носятъ отъ африканскитѣ пустини до рускитѣ степи и чертаятъ пжтищата на новия свѣтъ, въ който ще зацари редъ и свобода за всички онеправдани народи.

Сега, нашитѣ надежди сж въ тия победи!

Ако и следъ това останемъ въ робство, ще остане едно черно петно въ свѣтлитѣ скрижали на Нова Европа и тогава за насъ, онеправданитѣ, не ще остане друго освенъ отново да издигнемъ девиза „Свобода или смъртъ“ защото — откажатъ ли ни свободата, не ще ни остане друго утешение, освенъ смъртъта!

„Драги илинденци! Вие знаете, че вѣковнитѣ ни тирани — гърцитѣ, следъ погрома имъ, успѣха да заблудятъ италианцитѣ, за да господствуватъ и до днесъ въ Костурско. Тѣхната жестокость спрямо българитѣ е нечувана. Тѣ се мъчатъ да доунищожатъ тия, които издигнаха арки и вѣнци за нашитѣ освободители. Тамъ всички българи днесъ сж подложени на нечуванъ тормозъ, тамъ робството е страшно. Гръцката подлостъ е подвела нашитѣ съюзници-италианцитѣ, — чрезъ интриги, ни е оклеветила като метежници-комунисти. И сега тѣ се радватъ на пълна властъ, пре-

следватъ и убиватъ българскитѣ синове, доунищожаватъ сподвижницитѣ на новия редъ, ония, които дълги години сж се борили за тържеството на правдата и свободата.

„Преследвани и измжчвани отъ гръцкитѣ палачи, ние костурци, сме изоставени на произвола на сѣдбата. Тамъ бушува модерна инквизиция, каквато никой даже и не подозира. Напомпватъ се жертвитѣ изотзадъ съ сгжстенъ въздухъ като автомобилни гуми, до като имъ се разкъса стомаха и червата! Ужасно!

„Ето защо нашиятъ погледъ е отправенъ къмъ васъ. Ние ви молимъ да издигнете мощния си гласъ на протестъ и се застъпите най-енергично както къмъ българското правителство, така и предъ нашитѣ велики съюзници германцитѣ и италианцитѣ, за да се спре унищожението на българщината въ тия райони.

„Ние сме увѣрени, че чрезъ вашето застъпничество и съдействието на бълг. правителство, великитѣ вождове и реформатори на *Нова Европа* Адолфъ Хитлеръ и Бенито Мусолини, ще спратъ и не ще допуснатъ за напредъ гръцкитѣ произволи, не ще позволятъ да се тѣпче предъ тѣхнитѣ очи правдата и свободата, за чийто възходъ проливатъ кръвта си тѣхнитѣ самоотвержени синове. А до тогава, до като не получимъ отъ васъ увѣрение, че не ще спрете борбата, за да видите свободата на цѣла Македония, ние, които водимъ упорита борба съ чужди пропаганди, не ще се завърнемъ по домоветѣ си. Сега на насъ отъ поробенитѣ покрайнини, не е позволено да идваме при васъ, братя, забранено ни е да ви видимъ и да ви прегърнемъ, но ние духомъ сме при васъ! Ние минахме познатитѣ комитски пжтеки и дойдоме при васъ.

„Идемъ всички, за да ви поздравимъ и изкажемъ нашата благодарностъ къмъ българското правителство, заедто не ни забрави, а великодушно отпусна храни за българското население по тия краища. Идемъ при васъ, защото вѣрваме въ тържеството на справедливостта, въ близкия ѝ изгрѣвъ, който ще донесе миръ и щастие на наредитѣ.

„Да живѣятъ Илинденци! Да живѣе България и нейния славенъ царъ Борисъ III.

„Да живѣятъ: Фюрера на Великиятъ Райхъ Адолфъ Хитлеръ и водача на благородния италиански народъ Бенито Мусолини! Ура!“

Председателствующиятъ конгреса г. К. Христовъ отговори видимо развълнуванъ:

— Костурско и Леринско изнесоха най-голѣмия дѣлъ отъ Илинденското въстание. Тѣ дадоха най-много въоржжени сили, тѣ дадоха най-много жертви, тѣ проявиха най-голѣмъ героизмъ и тукъ борбата продължи най-дълго време. И ако днесъ тѣзи наши братя сж останали вѣнъ отъ предѣлитѣ на бълг. държава, то е за да се потвърди евангелската истина, че нѣма човѣшко дѣло, което да е съвършено. Той изрази надеждата, че въ най-скоро време мощта на България ще се разшири и върху тѣзи скжпи български краища, които презъ вѣковетѣ сж били най-здравата опорна точка на всебългарскитѣ идеали, о които като о гранитна скала сж се рушили великолинскитѣ попълзновения. Свърховѣка, когато отъ вѣкове насамъ, дири германецътъ намѣри въ лицето на своя водачъ Ад. Хитлеръ.

— Хитлеръ, Божиятъ пратеникъ, който възвeсти правдата и истината като начало на новия строй въ Европа и въ свѣта, не ще остави нито единъ българинъ, борилъ се за своята свобода, неосвободенъ и пълната наша надежда е, че Костурско, Леринско, Воденско и Кайларско, Солунско и Кукушко — всичко ще възпѣ величието на българския духъ и българската свобода — заключи думитъ си К. Хр. при общото одобрение на всички.

Г-нъ Апостолъ Христовъ приветствува конгреса отъ страна на Македонското опълчение. Описвайки дѣлото на българския народъ въ борбитъ му за свобода и обединение отъ 1870 г. насамъ, дѣлото на Гоце Дѣлчевъ съ своя върховенъ моментъ — Илинденското въстание — той дойде до 17. IX. 1912 г. — сформираването на Македонското опълчение — заявявайки, че илинденци и опълченци сж 2 свѣтила, които сочатъ предъ история и свѣтъ чисто българския характеръ на македонската земя, и изрази пожеланието си идниятъ конгресъ да стане въ Солунъ.

Г-нъ Хр. Настевъ му отговори, като поздравил опълчението съ проявения отъ него героизмъ, проявяванъ редъ години преди това отъ илинденци, които въ по-големата своя частъ образуваха кадритъ на опълчението.

Г-нъ Константинъ Робевъ, помощникъ кметъ на гр. Битоля, въ качеството си на председателъ на Битолската юнашка областъ, поздравил конгреса отъ страна на юнацитъ въ България. Между другото той каза:

„Виждамъ събрани голѣмъ брой отъ нѣвгашнитъ и сега още бодри борци, които безкористно и упорито защитаваха и се борѣха за светата кауза на родъ и родина. Това събрание въ този нашъ юнашки домъ е символично съчетание на споменитъ отъ миналото съ надеждитъ за бъдещето и радостта отъ настоящето, както и символично предаване на огъня на любовта къмъ народъ и родина на насъ юнацитъ, и на по-младитъ поколения. Азъ се прекланямъ предъ сѣнкитъ на онѣзи паднали въ борбитъ за отечество и за народъ борци, чиито духове витаятъ надъ насъ и ни закрилятъ отъ неблагоприятие и самозабрава, и ви изразявамъ най-добритъ благопожелания за ползотворна и успѣшна работа. Моля г. г. делегатитъ да виждатъ въ насъ и въ нашата юнашка организация своитъ най-преданни почитатели, които се вдъхновяватъ отъ великия духъ на борцитъ и отъ тѣхнитъ дѣла и подвизи и работятъ за доброто на народа, Царя и Родината и за постигането на пълното обединение на българския народъ подъ скиптѣра на мъдрия ни върховенъ вождъ Н. В. Царъ Борисъ III. Здравейте!“

Г-нъ Вл. Карамфиловъ изрази благодарността на Илинденци и похвали родолюбивата дейност на юнашката организация, която чрезъ своя девизъ „Чрезъ здраве и сила за царъ и отечество“ върши най-ползотворната работа всрѣдъ българската младежъ.

Пристъпи се къмъ изборъ на комисии:

I Комисия по провѣрка пълномощията: Ал. Развигоровъ, Миланъ Гюрлуковъ, Тодоръ Сопотски,

II Комисия по измѣнение устава: свещ. Йорд. Ангеловъ, Хр. Шалдевъ, Ангелъ Душковъ.

III Комисия по резолюциитъ: Ан. Лозанчевъ,

Кл. Шапкаревъ, К. Ципушевъ, А. Узуновъ, Г. п. Христовъ, Ив. Кюлевъ, Димо Янковъ и свещ. Йорд. Ангеловъ.

IV Финасова комисия: Ан. Кецкаровъ, Ив. Лѣомчевъ, Траянъ Коновъ, Ант. Димитровъ, Илия Христофоровъ.

Съставтъ на комисиитъ бѣ одобренъ единодушно. Съ ставане на крака и бурни аплодисменти прочетоха се телеграфическитъ поздравления до Н. В. Царя, до м-ра председателя, до Министритъ на войната, финанситъ, вътрешнитъ работи и нар. просвѣщение и до посланицитъ на Германия, Италия, Япония.

Къмъ 9:30 ч. в. г-нъ м-ръ Габровски ведно съ придружаващитъ го лица напусна конгреса при живитъ поздравии на всички.

* * *

На 3. VIII. заседанието започна въ 8 ч. с. Пръвъ взе думата г. Ан. Лозанчевъ, който говори на тема „Какъ се стигна до Илинденското въстание“. Самъ участникъ и създателъ на револ. движение и ръководителъ на въстанието, речта на г. Лозанчевъ бѣ изслушана съ особено внимание. Скроменъ ратникъ, — до сега той не е говорилъ обширно изъ събрания, — първия случай да оповестии истини на мнозина непознати, бѣ тоя на конгреса въ Битоля. Тази му речъ ще бѣде отпечатана въ „Илинденъ“.

Г-нъ Лоз. предложи да се учреди при общината въ Битоля фондъ за издигане паметникъ, увѣковѣчаващъ Илинденската епопея, за която целъ съобщи, че е внесълъ вече 10,000 лв. Тази му идея бѣ посрѣщната съ голѣма радостъ. Реши се илинденскитъ д-ства да иматъ грижата за събиране суми за целта. Ръководното тѣло на организацията отпусна 20,000 лева.

Г-жа Иванова поздравил конгреса отъ страна на Мак. женски съюзъ. Тя изтъкна чувствения подвигъ на макед. българинъ, като въздигна бунта по свой личенъ починъ, безъ ничия помощъ. Илинденъ събуди съвестта на европ. дипломация и създадоха се реформи, целящи успокояването на Македония. Презъ 1928 г. Въ България се създаде Съюзътъ на мак. жени, който работи за свободата на Македония чрезъ патриотични организации въ страната и въ странство.

Въ отговора си председателя г. К. Хр. изтъкна родолюбивата дейност на македонката, която внуши себеотрицание и най-виши патриотични чувства въ своитъ деца, които тя подкрепи въ всичкитъ имъ начинания, проявявайки самоотверженостъ, бележита въ историята на човѣчеството.

Всебългарскиятъ съюзъ „Отецъ Паисий“ бѣ представенъ отъ Сотиръ Трендовъ, адвокатъ въ Битоля. Изтъкна българския характеръ на Македония, което се потвърждава отъ писмения паметникъ на латински намѣренъ при Филипи. Българинътъ никога не се е стремилъ къмъ чуждото, той се е борилъ за своитъ земи, проявявайки еднакъвъ героизмъ както при Симеона и Самуили така и на Илинденъ. У младитъ българчета влияелъ е духътъ и примѣра на родителитъ имъ. Въ училището сърбитъ сж ги отвращавали отъ всичко българско, внушавайки имъ, че сж прави сърби. Опълномощенъ отъ потиснатитъ българи въ Преспа моли Илинд. организация да се застъпи за издействуване бълг. училища за тия поробени на-

ши братя и за тяхното освобождение. Отъ страна на младежта той увѣри илинденци, че ще пазятъ тѣхнитѣ завети.

Отговори му председателътъ К. Хр. — България бѣ заровена въ Ньой. Българска душа бѣше оскърбена. Създадох се въ чуждитѣ столици дирекции за пропаганда противъ България, изтъкваща, че наказанието ѝ е нищожно и че трѣбва тя да бѣде окончателно унищожена. Отецъ Паисий презъ 1762 прѣвъ издигна гласъ за възраждане на българ. народъ. „Отецъ Паисий“ следъ 1918 поде на челно борбата мѣсто за спасение честта на България. Неговиятъ председателъ г. професоръ Г. П. Геновъ почна да буди вѣра въ доброто бждеще на българ. народъ, да просвѣтлява чуждото обществено мнение. Не остана день, нито вестникъ въ който той да не се застъпва за каузата на българ. народъ. Никой другъ не прояви неговата обществена дейностъ? Кой не знае, че Преспанъ, Леринъ, Костуръ сж чисто български, пита К. Хр. и изрази надежда, че български ще останатъ. Радва се на обета на младежта, че ще следва примѣра на Илинденци.

Г-нъ Лазаръ Томовъ прочете отчета на Ржководното тѣло. Доклада на Контролната комисија прочете г. Ив. Лѣомчевъ.

Г-нъ Ант. Кецаковъ моли да не бжде вече избиранъ за касиеръ.

Пояснявайки дейността на г. Кецаковъ, г. К. Хр. му изрази най-сърдечната благодарностъ на илинденци. Сжщата благодарностъ той изказа и на Ржководното тѣло во главе съ неговия председателъ за всепреданната му служба.

Г-нъ Сребренъ п. Петровъ е възхитенъ отъ тѣзи похвали, които самъ сподѣля и предлага да се приеме отчета съ акламации.

Хр. Шалдевъ желае да минаватъ работитѣ по редъ, да се дебатира обстойно.

Предложението на Ср. п. Петровъ бѣ прието съ бурни одобрения.

Г-нъ Ал. Развигоровъ докладва по пълномощията. Представени сж 41 дружества съ 156 делегати.

Свещ. Йорд. Ангеловъ докладва по измѣненята на устава, които се приеха така, както бѣха представени отъ Ржк. тѣло.

Г-нъ Ник. Веляновъ пита какво ще стане съ показалитѣ слабостъ бивши четници.

Г-нъ Анг. Узуновъ посочи чл. 1 и 5 т. 5 поясняващи качества, които трѣбва да притежаватъ членоветѣ на Илинденската организация.

А. Узуновъ, Ташко Костовъ, Георги п. Христовъ предлагатъ да се ревизиратъ подаденитѣ декларации и непритежаващитѣ качества на илинденци да се отстранятъ отъ организацията.

Това предложение бѣ прието единодушно.

Г-нъ Траянъ Коновъ докладва бюджета, който се прие — за II. полугодие на текущата финансова година 238,000 приходъ и толкова разходъ. За 1943 г. 445,000 лв. приходъ и сжщия разходъ.

Г-нъ Анг. Узуновъ докладва резолюциитѣ, които се приеха съ акламации и съ ставане на крака.

Пристѣпи се къмъ изборъ на Ржководно тѣло. Комисия въ съставъ: Ан. Лозанчевъ, Икономъ Тома Николовъ, Георги попъ Христовъ, Кирилъ Христовъ и Ангелъ Узуновъ следъ кратко съвѣщание посочи и Конгреса одобри единодушно но-

вото Ржководно тѣло въ съставъ: Лаз. Томовъ, Хр. Танушевъ, Ив. Лѣомчевъ, Дим. Спространовъ и Ефтимъ Янкулевъ. Подгласници: Дим. Диневъ Марко Марковъ.

Контролна комисија: Траянъ Коновъ, Анаст. Разбойниковъ и Ат. Ковачевъ. Подгласници: Борисъ Груевъ, Никола Жековъ.

Уморени, капнали отъ радостъ и вълнение къмъ 14:30 ч. сл. пл. Илинденци закриха своя I. величественъ конгресъ въ Битоля съ щастливата надежда, че до година ще могатъ да свикатъ своя великобългарски съборъ при участието на цѣла Македония и на всички братя българи, които днесъ копнеятъ по своята свобода. К. Хр. С. Следватъ резолюциитѣ на стр. 23

Председ. илинденската организация Б.

Благодарейки топло на всевишного Бога за великата милостъ да видимъ подиръ вѣковни борби и неизброими скърбни жертви на македонскитѣ българи и цѣлия български народъ свободна, свещенната българска земя Македония и да чувствуваме великата илинденска епопея отъ прославената и незабравимата българска твърдина Битоля, прекланямъ се благоговейно предъ светлата память на всички загинали за свободата на Македония и на всички български земи, съраждамъ все сърдечно живитѣ илинденци, отдавамъ съ всегашна признателностъ искрена честъ на всички заслужили български родолюбци — борци и дейци. Моля всемилостиваго Бога да подкрепи въ тѣзи изключителни времена цѣлокупно българския народъ и неговитѣ истински доброжелатели, да довърши и утвърди до вѣки вѣковъ великото дѣло на всебългарското освобождение и всебългарското обединение.

Неврокопски Митрополитъ Борисъ.

Конгреса на илинденци Б.

Поднасямъ Ви поздравитѣ на обединеното българско учителство. Пожелавамъ ви дълго време да се радвате на освободена Македония въ границитѣ на велика България. Учителството цени вашия подвигъ и го изтъква на младежта като героична проява, която показва, че Македония е била българска земя и българска ще остане всѣкога.

Председателъ на просвѣтния съюзъ

Проф. Д-ръ Ст. Консуловъ

Съборъ илинденци,

копие Сотиръ Тренковъ адвокатъ Б.

Героичната войска на великия германски народъ развѣя расеяностъ на забравенъ наслоенъ презъ миналитѣ близу четири десетолетие върху илинденската епопея за да въскрѣсне тя въ пълния си блѣсъкъ и да остане за вѣчни времена въ историята на нашитѣ народности, горди за освобождение и обединение. На днешния поменъ за подвизитѣ и жертвитѣ, че български съюзъ Отецъ Паисий се присъединява къмъ преклонението предъ свѣтлитѣ духове на погиналитѣ и къмъ прославата на щастливцитѣ преживели да видятъ Македония въ прегръдкитѣ на майка България.

Председ. Проф. Г. П. Геновъ

Следъ конгреса

Грамаденъ позивъ облепенъ изъ улицитѣ на Битоля канѣше народа да вземе участие въ илинденскитѣ тържества. Д-во „Илинденъ“ бѣ изготвило специална програма за провеждане на Илинденския конгресъ. На 3. VIII. вечерта се състоя илинденска вечеринка открита съ речъ отъ Кирилъ Христовъ, който говори на тема: „Битоля културно-просвѣтенъ, стопански и революционенъ стожеръ на Западна Македония“. Декламации, солови изпълнения бѣха изнесени отлично. Хорътъ „Георги Сугаревъ“, който месецъ преди това чухме въ салона „България“ въ София, и тоя пѣтъ взехти публиката, удостоена съ присъствието на г-нъ министра П. Габровски и придружаващитѣ го високи сановници. Известниятъ майсторъ на сценичното изкуство Войданъ Чернодрински бѣ подготвилъ и изнесе една сцена изъ четнишкия животъ, въ която главната роля изпълни самъ той. Подъ звуцитѣ на военната музика веселието продължи до късно презъ нощта.

Въ вторникъ, 4. VIII. вечерта, все въ салона на „Пелистерски юнакъ“ се състоя вечеря, открита съ благословията на епископъ Харитонъ. Числото на поканенитѣ възлизаше къмъ 400 души. Г-нъ Министърътъ и тоя пѣтъ ни направи високата честь да бжде между насъ. Неговата речъ, която бѣ последна отъ изразенитѣ отъ възторжени говорители слова, бѣ посрещната и изпратена съ овации, изразяващи възхищението и предаността на Битолчани къмъ българската властъ, представена отъ спечелилия сърдцата на всички Министъръ г. П. Габровски.

ВЪ СМИЛЕВО

Сутринта на 5. VIII. камиони и леки коли отведоха илинденци на поклонение на родното мѣсто на знаменития Дамянъ Груевъ — въ Смилево — люлката на илинденското възстание. Презъ срѣдата на м. априлъ 1903 г. събралиятъ се тукъ конгресъ реши обявяването на възстанието, на 20. VII. с. г. надвечеръ тукъ пукна първата пушка Запаленитѣ огньове на върха „Победоносецъ“ на Бигла възвестиха на цѣлия свѣтъ решението на македонския българинъ да се хвърли въ борбата, люта и неравна, противъ въковния тиранинъ.

Сгушено въ дебритѣ на Бигла планина село Смилево е настрѣхнало. Млади девойки и невести облѣчени въ прекрасната носия, каквато може да създаде най-претенциозниятъ художникъ, носия съ своитѣ царски багри, изразяващи художествения усетъ на смилевчанки, отразяващи и прелестния кѣтъ, въ който сж се родили, сж излѣзли на среща заедно съ цѣлото население на селото. Тукъ е нѣкогашниятъ сподвижникъ на Даме, дѣдо Георги Чурановъ и неговитѣ другари; тукъ сж и всички мъже и жени, които сж преживѣли възторга на възстаницитѣ и сж изпитали неистови страдания при трикратното горене на селото имъ. Съ китки градински цвѣта въ рѣце и съ смилъ, събрапъ изъ планината, цѣли сияещи отъ чразвичайната радостъ, съ която свободата е преизпълнила душитѣ имъ, смилевци, посрѣщатъ съ всичкото свое въодушевление идващитѣ на поклонение съратници и съмишленици на великия Даме. Кметътъ на селото приветствува

гоститѣ съ „добре дошли“, а известниятъ на цѣлото българско общество трибунъ, който години подъ редъ по села и градове, по стѣгди и мегдани, по черкви и салони, изъ цѣла България е изливалъ възжеленията на македонския българинъ за правда и свобода — г. Козма Георгиевъ, — озаренъ съ умилителната усмивка на своя щастливъ баща, дѣдо Георги Чурановъ, съ вдъхновеното си слово изрази силнитѣ чувства, които съселянитѣ му изпитватъ отъ честта, която имъ се прави — да посрещнатъ ратницитѣ за свободата на Македония — Илинденци — и гордостта и величието на българския народъ — българската войска — крепостния актъ за владението на всички български земи отъ великия царъ на българитѣ. Отговоритѣ на началника на дивизията и на председателя на Илинденската организация, пламенни, красноречиви, съ пожеланията на всички за здраве и дълголетие на царъ и армия, за величието на България — бѣха изпроводени съ бурно ура и съ изсвирване отъ военната музика народния ни химнъ и химна на царя.

Шедствието потегля къмъ селото. Цѣла фее-рия отъ багри и радостни излияния. Красни смилевки, хванали подъ рѣжа стари илинденци, изразяватъ възторженитѣ имъ чувства, които гивълнуватъ. Ето ни въ селото. Накацали изъ хълмоветѣ спретнати кѣщи напомнятъ за строителното изкуство на смилевскитѣ майстори, които сж построили цѣла Битоля и които днесъ творятъ семейни огнища въ столицата на България. Катеримъ се къмъ църквата, предъ олтара ѝ подредени съ зеленина и цвѣтя гробове на загиналитѣ въ сражения съ аскера четници, Иванъ, братътъ на Йорданъ Бадевъ, Велянъ Чикуровъ, монаха, Козма и други 30 четника събрани въ една обща гробница.

Енорийскиятъ свещеникъ на селото, младъ интелигентенъ селянинъ отъ Смилево, въ съслужение съ петима свещеника — илинденци извърши панахида. При произнасяне вѣчна паметъ всички падатъ на колѣне.

Г-нъ Ангелъ Узуновъ, чийто братя Антонъ и Христо загинаха въ борбата, произнесе трогателни думи: — „На Илинденъ цѣла Македония се вдигна на кракъ — каза той — Борбата бѣше страшна, кървава — паднаха скѣпи синове, скѣпи рожби предъ олтара на свободата. Съ своята свещена кръвъ тѣ записаха най-свѣтлитѣ страници въ българската история — илинденската епопея. Илинденското възстание не донесе свободата на Македония, но то стана символъ на свободата, отъ който черпѣха сили и вдъхновение цѣли поколения, които до последния моментъ продължиха борбата, завещана отъ илинденци за освобождението и обединението на българския народъ.“

„Днесъ, когато слънцето на свободата е огрѣло вече надъ измъченъ Македония благодарение мѣдрата политика на Н. В. Царя, днесъ, когато виждаме осъщественъ идеалътъ на Илинденци, които загинаха въ борбата, длѣжни сме да си припомнимъ за тѣхъ, да изкажемъ къмъ тѣхъ нуждната почитъ и да се поклонимъ предъ тѣхнитѣ велики и безсмъртни сѣнки.“

„Илинденски герои, спете въ миръ!“

Идеалът, за който се борихте и умрѣхте, е вече постигнат: днесъ Македония е свободна и приютена въ прегръдките на майка България.

„Поклонъ предъ свѣтлата ви памет!“

На отсрещната рѣтина се издига родната кжца на Даме. Негови племенници спретнато сж я подновили и въ вестибула на II етажъ въ импровизиранъ иконостасъ се отслужи кратка молитва отъ свещеницитѣ-илинденци.

Смилевки, смилевци сж около гоститѣ — за смѣни до уши. По-старитѣ даватъ обилни пояснения за мѣстата, въ които сж се разиграли славни събития, Анастасъ Лозанчевъ, икономъ Тома Николовъ, Лука Джеровъ, Георги п. Христовъ сж предметъ на особено внимание. Презъ 1924 г. Ге-

На пѣтъ за с. Смилево

орги п. Христовъ съ чета е обиколилъ Смилево. Домакинитѣ, които бѣха му дали подслонъ, сж горди, че го виждатъ отново. „Ето: отъ тукъ почука, та ни даде знакъ. Тамъ бѣхте застанали всички, и ние ви отворихме“. Спомени — мили, скжпи, неувѣхващи, трогващи, възгордяващи.

Кжцата на дѣдо Георги Чурановъ — наново изградена, цѣло гъмжило 83 годишенъ вече, а той бодъръ, правъ — бузитѣ му червени — цѣли тутенки. Изправилъ глава нагоре, цѣлъ сияющъ отъ радостъ, възпѣва величието, което изпѣлва неговата душа. Подъ гърлото му, леко издуто, трепери, като когато въ майска утринъ славей въ захласъ възнася своитѣ любовни трели и пѣе ли пѣе съ своя тънъкъ, мелодиченъ гласъ:

— Вѣтъръ ечи, балканъ стени
самъ юнакъ на коня...
съ тржба зове своитѣ братя
всички на оръжие
— Не щеме ний богатство
Не щеме ний пари...
Но искаме свобода,
човѣшки правдини

Слушамъ тржба като звони
Отъ планина на поляна
На тржбата знаме виси,
На знамето левъ пресвѣтлий!

Лѣтна нощъ се превалива
Изъ зелената гора,
Младъ юнакъ си конъ извожда
Изъ желѣзнитѣ врата и т. н.

нескончаеми стари битови и възрожденски пѣсни, които е пѣялъ на времето заедно съ Даме, и съ пѣнието си заразява всички и надпѣва много помладитѣ отъ него. Псалмопѣвецъ! Боже! Шо радостъ, що щастие! И всичко това заслужено, изкупено съ страдания и мжки отъ побойща и затвори. Три пжти само домъ е изжиздвалъ, цѣлъ половинъ вѣкъ въ борбата е кипѣлъ и винаги на първо мѣсто е стоялъ — билъ е ржководител на организацията въ селото. Всички съраждатъ неговия синъ — „Бре, Козма. Паро-липсията ти не е малка, но сигурно по-щастливъ отъ тебе нѣма — имашъ баща най-скжпо съкровище!“ И бащата облагожаватъ съ достойния му синъ!

Времето вече е доста напреднало. Импровизирана трапеза се слага изъ класнитѣ стаи на училището. Кога и кжде смилевци сколасаха да изготвятъ такава вкусна и изобилна храна за многобройнитѣ гости. Кристалната — бистра като сълза — студена вода е предпочитана предъ всѣкакви други напитки. И тукъ следъ обѣда се пѣха пѣсни подъ началството на дѣдо Георги.

Гнъ началникътъ на дивизията е предметъ на най-голѣмо внимание на домакини и гости. Отъ всѣка пора на красното му лице блика сила и радостъ. Словото му — отривисто, енергично, издава високата ерудиция, която съ постояннитѣ си занимания е достигналъ. Стойка — горда, величава — отношения — искрени и прости — той е спечелилъ обаянието на всички. Всички се радватъ, всички сж горди, че за военоначалникъ на Битолската областъ е изпратенъ единъ изъ между най-достойнитѣ висши офицери на страната. Достоеенъ наследникъ на достоенъ баща — генералъ!

На площада при черквата се е развило чудесно хоро подъ звучитѣ на военната музика. Старо и младо се е нахванало на хорото и възвеличава българската свобода. Чамчето и касапското, пайдушкото и ржченицата следватъ едно следъ друго. Войници примѣсени съ смилевки обаяватъ зрителитѣ съ изященъ тактъ, съ сложностъ и елегантностъ въ стѣпката.

Хорътъ отъ ученици и ученички подъ диригентството на г. кмета изпълнява разни пѣсни и декламации и разнообразява импровизираната програма на веселбата.

Денътъ наклонява вече къмъ своя залѣзъ.

При пълна тишина и особено внимание на всички г. полковникъ Мариновъ произнесе прощална речъ, въ която изрази радостта си, че му се е удала възможностъ да се поклони въ тия свети мѣста, въ които сж се развивали събития целящи освобождението на тази скжпа за насъ земя и величието на българския народъ. Благодарни за гостоприемството — трогателно-сърдечно — и изказа готовностъ по-често да обикаля Смилево.

По разнитѣ стрѣмни пжтеки всичко живо се спуща на край село. Смилевци не знаятъ какъ да изразятъ своята радостъ. 3 дни само преди това тѣ бѣха изпитали ужасна покруса. Чужди, вражи за българския народъ елементи, възползувани отъ липсата на всѣкакво оръжие въ селото, на день илинденъ бѣха извършили мръсно кощунство —

нападнали селото и изтезавали кмета. Съ голи ржце, но съ силна воля и желание да омият срама на селото си, жени и старци (лѣтно време младежѣта е прѣсната изъ цѣлата страна по работа) освободили кмета и прогонили престѣпниците, които завлѣкли общинската пишуца машина.

Нищо чудно. Цѣлъ $\frac{1}{4}$ вѣкъ день и нощъ сърбитѣ сѣ сѣяли разколъ и развратъ и омраза противъ всичко българско. Следъ като сѣ прибѣгна-ли до всички срѣдства, които разюзданиятѣ имъ шовимнизъмъ бѣ изобретилъ — убийства, побоища и грабежи, изселване отъ едно мѣсто на друго изъ кралството, прогонване вѣнъ отъ предѣлитѣ му, заточение и затворъ, присъждани отъ пристрастни сѣдилища, нарочни данѣци и глоби целящи материалното опростяване на българина — следъ като сѣ всички тѣзи унижаващи достолепието на властѣта, и човѣшкото достоинство на роба деяния не се дойде до обезбългаряването на страната, сърбитѣ се отрекоха отъ старото — само по себе то ще изчезне — прибѣгнаха къмъ новото, къмъ подрастването. Трѣбваше да се из-изтрѣгне изъ майчини обятия младежѣта. Но какъ? — Доведе се отъ Сърбия всичко паднало женско. Въ Битоля само сѣ били открити 38 дюкяна, въ които сѣ се продавали жени. И не само въ градоветѣ. И въ с. Цѣръ — Демир-Хисарско, и въ с. Бродъ — Кичевско, и по другитѣ села — сѣ се открили кафани съ пѣвачици и „дури“ въ които по цѣли дни и нощи се е сѣялъ разколъ и разколъ развратъ. Лумпуването у сърбитѣ е свето — защитено е отъ закона. „Кога азъ лумпувамъ, никой не смѣ да ми прѣчи!“ — изпрѣчватъ се синове предъ ужасени бащи и онещастливени майки, и ги насилватъ съ заплаха съ властѣта да имъ отпускатъ срѣдства за блудъ и пиръ. Юноши-ученици и ученички — по цѣли нощи не се прибиратъ въ къщи. Отъ гуляй право въ училище, по чиноветѣ спятъ. Това разбира се, не стрѣска учителитѣ-развратници, които отъ своя страна сѣ изкълчване история, истина и правда довършватъ опустошението въ душитѣ на „повѣренитѣ имъ възпитаници“. Изъ цѣлъ свѣтъ престѣпницитѣ слагатъ подъ запрещение — за поука и назидание. Въ Сърбия катили и каторжници, пияници и развратници, обирачи и подпалвачи, побойници и убийци управляваха и развращаваха поколѣнието, не день, не два, и има ли чудно нѣщо въ това, дето синове на най-достойни бащи-родолюбци станаха родоотстѣпници, престѣпници? Чудното е какъ престѣпността не е обхванала изцѣло обществото, а се е ограничила въ такъвъ малъкъ процентъ, който въ най-кратко време ще изчезне, стига здравата дѣсница на властѣта постави всѣки на мѣсто.

Фаворизирането на чуждия елементъ въ страната и на създалата се ренегатска марда, отъ друга страна, бѣ създавала истински благодетелствуваща маса, която, естествено, не можеше да се помири съ строгостѣта, справедливостѣта и чистотата на българскитѣ държавно обществени порядки.

„Цуритѣ“ се изгониха до една още първия день следъ прогонване на натрапницитѣ-сатрапи. Фаворизацията постепенно отстѣпи мѣстото си предъ равенството на законитѣ. Корупцията, подлостѣта и разврата, повсенощнитѣ пилѣния на срѣдства, здраве, сила и моралъ, сѣ окончателно премахнати. Учителството, проникнато отъ све-

щенодействието на възрожденцитѣ, внесе строгостъ и редъ, зачитане и съхраняване чистотата на българскитѣ нрави. Настана въобще пълненъ обратъ въ създаденитѣ порядки. „До като окончателно не е изгубена надеждата за възвръщане на блаженото старо време, не трѣбва ли да се направи опитъ да се сложатъ прѣти въ колелата на победоносно шедствуващата машина, която носи новия редъ на нѣщата? — питатъ се гузни съвести и чужди пропагандатори, които сѣ грамаднитѣ подкупи, съ които си служатъ, насѣкватъ недоволници, които използватъ братскитѣ чувства на българската властъ, недостатъчно осведомена върху заваренитѣ порядки, но следъ всички предупреждения не ще се пипа и за напредъ съ кадифени ржкавици. Властѣта! Има ли нѣщо по-могъщо отъ нея? Тя сочи правия пѣтъ, по който гражданинѣтѣ трѣбва да върви, като му гарантира всичкитѣ възможности да вложи своитѣ заложи въ своя напредѣкъ — интелектуаленъ и материаленъ. Трѣгне ли, обаче, изъ кривъ пѣтъ, веднага тя покосва всѣкаква безразсѣдна волностъ. Така е всѣкѣжде, така е у насъ. Всѣки на мѣстото си. На твореца — творчеството, на властѣта — управата. Жертви, неминуеми, жертви се даватъ, но всичко се оправя и ще зацари редъ и справедливостъ, напредѣкъ и благоденствие — всичко въ най-кратко време ще улегне и ще се премахне срама всрѣдъ македонския българинъ, толкова въжделено копнеющъ за българската свобода, срамъ, който изчервява днесъ лицето му и пълни сърдцето му съ омраза противъ нѣколцина разюздани вѣроотстѣпници, помрачили чрезвичайната негова радостъ. Македония противъ България! Възможно ли е това? Сестра противъ по-големата, зачитана, уважавана, боготворена като рождена майка — своя сестра — било ли е нѣкѣде това? Не за българската свобода ли Македония води толкова борби — величави, епични? Не за свободата на Македония ли България принесе въ жертва стотици хиляди свои синове и милиардни срѣдства! На толкова пѣти не слага ли тя на карта своето съществуване, за да подкрепи въ борбата за свобода своитѣ поробени братя?

Гоститѣ-поклонници всичко омиха и преизпълниха съ радостъ и гордостъ сърдцата на смилевчани. Най-после сбогуването завърши и колитѣ доеха надолу изъ пѣтя при нескончаемото ура и размахване кърпи на изпращани и изпращачи.

* * *

На другия день, 6. VIII сутринѣта, благодарение любезността на г. г. Областния директоръ и Началака на дивизията бѣ отпуснатъ бензинъ за дистатъчно коли да отведатъ илинденци на поклонение въ Св. Климентовия градъ, столицата на царя Самуила — Охридъ синъ — очарованието, прелестѣта на новоосвободената българска земя.

ВЪ ЦАПАРИ

Цапари — село на селата въ българския свѣтъ! Кацнало въ подножието на Пелистеръ пл., то посреща джчитѣ, които слѣнцето му изпраща щомъ като надхвърли Каймакчаланъ и Марихово и представлява гледка, рѣдко виждана изъ земния ни ширъ.

Въ рамкитѣ на Ябланица и Петрино, на Би-

гла и Баба, на Бабуна и лабиринта отъ планини образувачи завоя на Черна, предъ погледа ви се открива недогледна панорама, изпъстрена съ селища, чиито имена сж написани на почетно мѣсто въ историята на българския народъ. Въ дѣсно отъ васъ се издига Червената стена съ Братинъ-долъ, надъ него Снѣгово и Ращани, редятъ се по дължината на политъ на Пелистеръ—насамъ—Магарово и Търново, Нижо поле и Маловища — влашки села съ български имена, — нататкъ — Дихово и Брусникъ, Лахци и Буково — предградия на Битоля — предъ васъ сж Рамна и Лера, а въ лѣво — Гяватскитъ махали, надъ тѣхъ горе подъ платото Гопешъ — цинцарско село — съ което се изчерпва чуждия елементъ въ Битолско, а задъ него Смилево на Даме.

Цапарци стои въ центъра на тази панорама-пантеонъ, въ който сж си дали среща духоветъ на млади българи отъ всички краища на българската земя, дошли тукъ да сложатъ кости предъ храма на бълг. свобода, за да потвърдятъ предъ история и свѣтъ, че тѣзи мѣста отъ пами вѣка сж били, сж и ще си останатъ български, най-чисто български, дали доказателства за това съ обилно пролетата кръвъ на млади македонски българи, борили се 50 год. подъ редъ за своята свобода. И ако има селище, което е дало най-ярки доказателства за народностното произхождение на жителитъ му, това е единствено прабългарското село Цапарци, което първо въ областта повдигна пламъка за своя родна църква и което даде скжпи жертви въ освободителното движение на македонския българинъ.

Още въ 1888 г. тукъ е осветенъ храмътъ на селото и при извършване на таинството освещение цапарци показаха своята удивителна храбростъ. Случаятъ е следния: Архимандритъ Козма Пречистенски полага предварително осветения антиминсъ върху светата трапеза въ олтаря. Следъ таинството освещение започва литургията. Чете се евангелието предъ светата врата на храма.

Множество власи-гъркомани се нахвърлятъ съ ножове въ ржце да рѣжатъ отъ ризницата, която е облѣкълъ свещенослужителътъ. Има опасностъ за живота му. Въ суматохата да би падналъ единъ българинъ — чернокапецъ — никаква лична отговорностъ, а полза грамадна — ще се осуети всѣкакво желание да се създава схизматическа черква. Българитъ, хиляди наброй, изненадани, сж въ недоумение. Разбрали това, надъ главитъ на гжстата маса богомолци млади и цапарци хвърчатъ като хала и се нахвърлятъ върху светотатци — цинцари и съ здравитъ си юмруци отстраняватъ ги отъ храма, въ който се бѣха опитали да извършатъ мръсно кощунство.

Повело първо борба за народностно осъзнаване, Цапарци запали искрата всрѣдъ околнитъ села и едно следъ друго тѣ прогониха Фенерското духовенство, та си създадоха свои училища и църкви, съ каквито до тогава не се ползуваха. 5 години следъ това се създаде въ Солунъ революционната организация, която скоро започна да простира своята мрежа изъ цѣлата поробена страна. — И тукъ Цапарци сж на първо мѣсто.

Здрави, най-здрави българи, съ бистъръ умъ и пламенно сърдце, въ което гори неугасващъ огънь, погледъ живъ, миловиденъ, изразяващъ

даренъ отъ Бога интелектъ, снажни, юначни храбреци, темпераментъ буенъ, духъ буденъ, Цапарци прегърнаха горещо революционната борба и дадоха най-вече и най-скжпи жертви.

Имената на 142 левентъ юници отъ селото, сж написани на плочата, сложена върху общия гробъ — паметникъ, издигнатъ на площадката предъ олтаря на черквата. Преди Илинденъ и презъ самото възстание Цапарци държа високо революционното знаме и изгуби младото си поколѣние. По възрастнитъ, всички до единъ, бѣха осждени, а мнозина изпратени на заточение изъ африканскитъ крепостни затвори. Не единъ отъ тѣхъ остави кости изъ пѣтя на заточеницитъ. Амнистията, дадена презъ пролѣтътъ на 1904 г., възвърна останалитъ живи цапарци, но, изтощени отъ гладъ жажда и копнежъ по свои и по свой роденъ край, не мнозина изтраяха дълго следъ възвръщането имъ въ бащинъ кжтъ.¹⁾

Току предъ самия олтаръ художествено изработени отъ бѣлъ мраморъ паметници се издигватъ върху гробоветъ на военни чиновове, паднали презъ 1916 — 18 г. на полебрани и кандила освѣтляватъ душитъ имъ.

За да не се извърши кощунство съ коститъ на героитъ, нужна била намѣсата на сръбския владика, предизвикана вследствие настойчивото ходатайство на цѣлото село.

На 8 августъ цапарци празнуватъ преподобна мъченица Параскева. Въ конгресната програма бѣ предвидено поклонение и въ Цапарци. Останалитъ въ Битоля делегати начело съ Началника на дивизията, съ взводъ войници и военна музика, сж на пѣтъ за празнуещото село. Скоро навлизаме изъ светитъ мѣста, постлани съ коститъ на незнаймо число борци — светци. Тукъ таме неизчезналитъ още окопи сочатъ мѣстата, които съ мощния духъ и челиченитъ гърди на българина сж били бранени отъ неприятелско нашествие. Червената стена, Завоя на черна, Каймакъ Чаланъ, Дойранъ и Бѣласица, преди това Силистрѣ и Тутраканъ чакъ до Прутъ и Серетъ и цѣлия Балканъ. Чаталджа и Драчъ — епопея славна на малкъ на брой но великъ по духъ народъ, който, водимъ отъ властната своя воля да избави отъ агония, отъ плачъ, робство и отъ срамъ поробенитъ свои братя, води борба неравна противъ велики сили, които срази военно и опогроми морално. Редъ села, сринати наравно съ земята, кжща по кжща сж се възобновили и въ тѣхъ е започнала наново трѣскава стопанска дейностъ — тѣ както и преди. Нивитъ, пожнати отдавна, сж вече изорани. Царевитъ обещаватъ обилна родидба. Пълна съ прелести гледка. Билото на Пелистеръ, стрѣмно-високо, изпраща хладенъ повѣй върху нажежената вече равнина. Нижатъ се селата едно следъ друго изъ подножията на паралелно издигащитъ се масиви. Село Цапарци, наредено амфитеатрално изъ подножието на Пелистеръ, отдалечъ се вижда изцѣло. Скоро ние сме предъ него. 13-тѣ километра, които го дѣлятъ отъ Битоля, зимаме за 20 минути съ автомобилъ. Дълга широка пжтека води въ селото откъмъ северната му страна. Слизаеме. Военната музика оповѣстява нашето пристигане. Мжже, жени, облѣ-

¹⁾ Поменикъ за 126 убити цапарци е публикуванъ въ кн. 2 (132). Год. XIII на илюстр. „Илинденъ“.

чени празнично, излизатъ насреща. Радостъ се очертава по лицата на всички. Храмътъ се изпълня съ богомолци и придружаващиятъ ни Епископъ Харитонъ отслужва кратка молитва. Предъ гроба — паметникъ се извършва панихида, следъ която се казаха трогателни слова за себеотдайността на Цапарци и на всички паднали изъ околността български витези отъ Негово Преосвѣщенство, отъ Командира на дивизията и отъ Кирилъ Христовъ. Връщаме се извънъ селото предъ братската могила, означена съ грамаденъ кръстъ. Тукъ почиватъ останките на десетки цапарци, загинали въ единъ и сѣщи бой съ аскеръ и башибозуци, дошли отъ съседното село Кажани, въ което днесъ нито единъ турчинъ не е останалъ. Спуснали черни забрадки стари жени и денъ днешенъ оплакващи свои синове, братя и мъже сж около насъ и ни разправятъ за извършения подвигъ, на който лични свидетелки сж били самитѣ тѣ.

Пищно наредена грамадна трапеза ни очаква въ дома на Христо Котевъ Вельовъ. Къде се намириха тѣзи разкошни прибори, кани и чаши извезани съ позлатена украса! Гостби най вкусни се редятъ една следъ друга. Хлѣбъ, особено приятенъ вкусъ, месенъ съ кисело млѣко и нѣкаква специална мая — просто ни удивляватъ. Чудимъ се и маемъ — въ село на гости ли сме или на банкетъ на високопоставени лица, даденъ въ нѣкакъвъ най-люксозенъ европейски ресторантъ! По каква рецепта и кой е приготвилъ това разкошно меню! Всѣки единъ отъ гоститѣ е присѣствувалъ на какви не трапези, но това което видѣхме въ Цапари, е просто удивително. И не само въ тоя обилно надаренъ отъ Бога домъ. Поканата бѣше обща. Всѣки желае да посетимъ кжщата му. Но възможно ли бѣше това? Въ посетениятъ 5 — 6 кжщи, обаче, впечатления бѣха все едни и сѣщи. Спретнато издигнати двуетажни сгради съ чардаци и обширни свѣтли, просторни стаи съ кровати и столове, оледади, статуетки и картини — разна украса. Чистота — изрядна. Облѣкло — живописно. Сладкиши, плодове, напитки — отлични. Мъже и жени прекрасно се изразяватъ на хубавъ чистъ български езикъ. Обноски — учтиви, вежливи. Къде на друго мѣсто се срѣща съчетание на добродетели, които просто поразяватъ? — питаме се и си обясняваме: — Цапарци, до неотдавна кюмюрджии, дървари, трѣгнаха изъ Америка. И, будни каквито сж, тѣ сж усвоили всичко добро отъ тамъ и сж го донесли въ селото — лошото сж го оставили на мѣсто. Прозорливи, трезви и пестеливи, спечеленото съ неимовѣренъ трудъ богатство сж вложили въ разни предприятия — нищо не сж изляли, нищо не сж разпилѣли въ безпѣтство и развратъ — и днесъ се ползватъ отъ облагитѣ на своя трудъ. Дѣ да бѣше съ всѣкиго така! Та малко ли имотъ другаде мина презъ кръчмата на безценица и днесъ семействата на опошлели бащи тънатъ въ мизерия и гладъ!

Цапари — село на селата въ българския свѣтъ! Идете на поклонение въ Цапари — тамъ ще почерпите примѣръ какъ трѣбва да се служи на отечество и царъ. Тамъ ще видите какъ трезви, грижливи родители създаватъ благоденствие за своитѣ потомци, и какъ макаръ до вчера въ най-черно робство, благодарение на силния български

духъ въ населението му, то е изживяло всичкитѣ прѣстѣпни буйства на сатрапи и е запазило чистото, ефирно национално съзнание, което носи съ гордостъ, крепи го и защитава съ всичкитѣ сили на своитѣ поколѣния! Цапари!

Предметъ на особено внимание е стариятъ Лозанчевъ. Преди и презъ възстанието тукъ се е подвизавалъ и е оставилъ спомени, които сж му спечелили почитта на всички. Благодарение на изтощителната си умора, при 1 походъ той е отклонилъ другаритѣ си на брой 17. да се изкачатъ на предварителната засада къмъ върха на Пелистеръ и съ това е запазилъ отъ явна смъртъ всички. Всички други на брой 8, които преди това сж трѣгнали нагоре — до единъ сж били избити. Икономъ Тома — дяконътъ — и той е обкръженъ съ почести. Кой отъ старитѣ не си спомня за неговата църковна и революционна дейностъ! Нали и той е присѣствувалъ на освещението на църквата заедно съ архимандритъ Козма?

Отдавна военната музика е завъртѣла буйно хоро. Младото играе, лудува, старото се възхищава отъ прелестната гледка. Старици кръсятъ се и славословятъ Бога. „Боже, истина ли е това? Та това нашъ генералъ, български генералъ ли е! И владика български! Богородице, майко, златна! запази ни, Боже отъ зло! — слушаме какъ си мѣлятъ. Цѣлото село всрѣдъ село — около хорото. Гледка омайна. Надвечеръ е. Въ далечната синева върховетѣ на планините постепенно затъмняватъ, губятъ се отъ погледа. Гяващани, дошли на гости, стѣгатъ се за пѣтъ. Трѣбва да потеглимъ и ний. Господинъ Началникътъ на дивизията, очарованъ отъ всичко видено и чуто, изразява своя възторгъ и си взема сбогомъ отъ селото, като съобщава, че това не е последното му посещение, а само първото, което въ скоро време ще бѣде повторено и потретено. Всички трѣгватъ на изпращане. Край селото колитѣ сж готови. Потегляме съ препълнени сърдца отъ спомени и душевна наслада че сме изпълнили минималенъ дългъ — поклонение предъ скжпи гробове на загинали за народъ и отечество герои — светци. До виждане Цапари. Да не би било утрешното тържество въ с. Трапъ, не бихме се раздѣляли така скоро съ тебъ. До виждане!

Кирилъ Христовъ

Председ. конгреса илинденци Б.

Отъ мое име и отъ името на македонско-одринското опълчение въ градъ Прилепъ, приветсвувамъ въ ваше лице ветеранитѣ на великата македонска епопея — илинденското възстание и пожелавамъ на живитѣ наши учители бодростъ, здраве и животъ, за да служатъ за примѣръ на подрастващето поколѣние, нека се радватъ заедно съ насъ за осъществяването желаната тѣхна мечта обединена и велика България. Да бѣде и пребѣде въ вѣковетѣ велика обединена България подъ скиптѣра на нашия Любимъ и Великъ Царъ Борисъ III. Ура за Велика обединена България и нейния Любимъ Великъ Върховенъ Вождъ Царъ Борисъ III, Царъ освободителъ.

Председ. Георги Петрушевъ.

РЕВОЛЮЦИЯ

1. Делегатите от XII-и редовен конгрес на Илинденската Организация, събрани в Битоля, в центъра на прославеното илинденско въстание, чрезвичайно възбудени от свободата, която най-после, след 50 годишна борба озари с благодарителни си лъчи родната им земя, изказват своята най-сърдечна благодарност и вѣчна признателност към своя Царь, Н. В. Борисъ III, за проявената от него любов към поробените братя, за неговите непреривни старания и дейност, които доведоха освобождението на останалите в робство български земи

2. Илинденци отправят своите най-възторжени поздравии към българското правителство за мъдро проведената от него политика, която от страни всичките опасности застрашаващи Царството и извоюва освобождението на копнеющия за свободата си брат-робъ, та възликува от радост всѣко българско сърдце и вдъхна надежди всрѣдъ българите от обширната българска земя, че въ скоро време всички ще се видят подслонени подъ чертога на народния ни свещенъ олтаръ, както и за усилията, които тъй старателно то прилага за да излъкува нанесените от вражески управления рани върху новоосвободените земи.

3. Вдъхновени борци за величието на българския народъ, илинденци изразяват своето възхищение и благоговѣние предъ саможертвата и храбростта проявени от българския воинъ на полето на честта и почитателно се покланят предъ стотиците хиляди жертви, които България даде за освобождението на поробените българи.

Към оставилите части от тѣлата си из бранните полета, към майките и сираците на достойно загиналите въ войните храбреци — дълбокъ поклонъ!

Смирение и поклонъ към пролѣлите кръвта си въ неравна борба, към оставилите кости изъ пустинни пѣтища и затвори, както и към останалите безъ подкрепа и подслонъ майки, жени и сираци на възстаналите наши братя, които се бориха съ инородни завоеватели за извоюване свободата на Македония!

4. Илинденци изразяват своето удивление и възторгъ от проявеното себепристрастие и алтруизъм на съюзените армии на Великия Райхъ, на прославена Италия, на Империята на изгрѣващото слънце, както и на всички съюзили се съ тѣхъ народи, които, водими от Божията промисълъ, нанасятъ всѣки часъ презъ деня — вече три години — все по-нови и по-силни поражения върху представителите на плутократията — поробители на цѣлото човѣчество — и създаватъ възможността всѣки народъ подъ Божието слънце да живѣе свободно въ своя домъ.

5. Творците на Илинденската епопея, носители на велико-българските идеали, изразяват своето възхищение и дълбока почитъ към брата българинъ отъ освободената частъ на българското отечество за цѣлата своя преданностъ, за всичките рискове на които той неведнажъ е излагалъ своето съществуване, за всичките жертви, които той е понесълъ презъ войните за освобождението на поробените братя българи.

6. Ценейки високо свободата, ценейки своята вѣрностъ и братство по оръжие съ останалите въ своите копнежи по недостигната свобода братя, наедно съ които сж държали изпитъ предъ история и отечество за своята българска национална принадлежностъ, илинденци молятъ факторите — носители на Божията правда — да наредатъ така, щото нито единъ българинъ, проявилъ доблестъ и саможертва за постигане на народни идеали, да не остане подъ чуждо робство.

7. Горещи привърженици на идеята за Велика и обединена България при единенъ народъ, единъ Царъ и една държава, тѣ апелиратъ за сплотеностъ около Царъ и правителство: Преживяваме сѣдбоносни времена — кове се величието на Родината ни. Да се очисти всѣка гангрена застрашаваща съществуването на измъчената до вчера и възраждаща се днесъ Велика обединена България.

Всѣкакво отклонение отъ общонародните ни идеали, илинденци осжждатъ най-жестоко и настояватъ да бждатъ приковани на позорния стълбъ всички отцепници безъ огледъ на положение и чинъ, които тѣ сж заемали или заематъ въ нашата обществена иерархия.

8. Сами борци за свободата, за която хиляди тѣхни братя сж пролѣли кръвта си, илинденци отправятъ най-горещи поздравии къмъ братята хървати, получили своето освобождение едновременно съ освобождението на поробените български земи, следъ разрушението на Вавилонското стълпотворение, създадено въ Версай, Ньой, и Трианонъ.

9. Горди въ своето българско съзнание, обривани свие отъ великата радостъ, която по благоволение Божие и Царска мъдростъ доживѣха; увѣрени въ вѣчността на добродетелите, които българскиятъ народъ съхранява и въ здравата връзка, която съществува между него и възкресилите на Божествената правда, въ нейното непрекъснато проявление и съществуване, отъ дълбините на своята възбудана душа, илинденци извикватъ:

Да живѣе България!

Да живѣе Царьтъ на българите и неговата храбра армия!

Ура за българския народъ и неговите съюзници!

гр. Битоля, 3-и августъ 1942 г.

Председател на конгреса: К. Христовъ

Подпредседатели: Вл. Карамфиловъ, Хр. Настевъ

Секретари: Ант. Яневъ

Ив. Сматракалевъ

Конгреса на илинд. организация въ Б.

Господинъ председателю, предайте на конгресистите, наши бойни другари, нашите сърдечни поздравии отъ Созополъ за свободна Македония. Нека пребжде илинденското освободително дѣло! Пожелаваме ви ползотворна работа. Здравѣйте!

Созополъ — Талиевъ, Кючукъ Саидъ паша